

VILNIAUS UNIVERSITETAS
KLASIKINĖS FILOLOGIJOS KATEDRA

Gedvydas Skikas

Trečiojo žmogaus argumentas Platono dialoge „Parmenidas“

Magistro darbas

Darbo vadovas Prof. Dr. N. Kardelis

Vilnius, 2023

Turinys

Įvadas	4
Vertimas	6
Vlastoso-Sellarso ginčas	9
Vlastoso interpretacija.....	9
Pirmosios TŽA versijos interpretacija	9
Antrosios TŽA versijos interpretacija	10
Neišsakytos prielaidos idėjų teorijoje.....	11
„Parmenido“ prasmė.....	13
Sellarso interpretacija.....	13
Pirmosios TŽA versijos interpretacija	13
Neišsakytos prielaidos idėjų teorijoje.....	15
„Parmenido“ prasmė.....	16
Vlastoso reakcija.....	17
Apibendrinimas.....	19
Epistemologinė TŽA kritika.....	19
Idėjų prieštaringumas	19
Idėjų begalybė.....	21
Idėjų teorijos prielaidų prieštaringumas	23
Geacho-Vlastoso ginčas	23
Vienio-virš-daugio ir unikalumo priešprieša	26
Idėjų begalybių problema.....	27
Idėjų sampratų įvairovė.....	28
Dalyvavimo sąvokos kritika	31
Vizualus argumento pobūdis	31
Autoparticipacija.....	33
Konstruktivi kritikos funkcija	34
Idėjos kaip paradigmos	34
Fenomenų ontologinis statusas	36
Tuščių terminų problema.....	39

„Parmenidas“ kaip metafizinė programa	42
Dalyvavimo ir atskyrimo sąvokų problemiškas	42
Neišsakytų prielaidų ir paradigmu-atvaizdų problemiškas	43
Dialektinė „Parmenido“ interpretacija.....	45
Dialektikos samprata „Valstybėje“	45
Edukacinis „Parmenido“ pobūdis	47
Trečiojo žmogaus argumento prasmė	49
Išvados	51
Literatūra.....	53
Santrauka	55
Summary.....	55

Įvadas

Trečiojo žmogaus argumentas buvo pradėtas intensyviai tyrinėti po 1954 metais pasirodžiusio Vlastoso straipsnio. Šiame darbe pateikiamos svarbiausios šio argumento interpretacijos. Kadangi didelę dalį tyrimų atlieka akademikai, priskirtini analitinės krypties filosofijai, tai ir šiame darbe reikšmingą dalį sudarys loginė argumento analizė. Vis dėlto, patį Platoną vargu ar galėtume pavadinti dideliu analitinės filosofijos mėgėju. Todėl norėdami visapusiškiau suprasti trečiojo žmogaus argumento prasmę turime atsižvelgti ne tik į loginę argumento struktūrą, bet ir į graikišką terminų vartoseną, platoniskų analogijų specifiką bei mokslo ir dialektikos skirtumus. Kad tai padarytume, teks žvilgtelėti ir į kitus Platono dialogus. Kai atkreipiame dėmesį į tai, kaip Platonas siūlo pasiekti idėjas „Valstybėje“ ir kokias užuominas jis palieka „Parmenide“, galime suprasti tikslus, kurių Platonas siekė trečiojo žmogaus argumentu.

Šio darbo tikslas – išanalizuoti svarbiausias trečiojo žmogaus interpretacijas ir nustatyti kokia funkcija priskiriama šiam argumentui. Iš šio tikslo kyla tokie uždaviniai: 1) nustatyti kaip yra suprantamos sąvokos: idėja, fenomenas, dalyvavimas; 2) nustatyti kokios yra randamos neišsakytos argumento prielaidos; 3) nustatyti kokia yra loginė argumento struktūra; 4) nustatyti metafizines ir epistemologines argumento implikacijas; 5) nustatyti argumento santykį su kitomis teksto vietomis; 6) nustatyti koks yra Platono atsakymas į argumentą.

Šio darbo tezė – trečiojo žmogaus argumentas yra svarbus ne tiek dėl pačių savo išvadų, o kaip atspirties taškas, nuo kurio atsispyrus, bet neišpareigojus, galima pažinti idėjas.

Trečiojo žmogaus argumento analizės istorija yra labai įvairi. Kaip ir dėl pačio „Parmenido“, taip ir dėl šio argumento kyla daug ginčų ir nėra bendro sutarimo dėl jų prasmės. Tyrėjų interpretacijos dažnai daug kuo skiriasi, todėl sunku jas suskirstyti į keletą bendrų kategorijų. Pagrindinis šio darbo klausimas – kokia yra trečiojo žmogaus argumento prasmė? Šio klausimo svarba atsispindi ir darbo struktūroje – darbas suskirstytas pagal tai, kokią vaidmenį autoriai priskiria šiam argumentui. Darbo pradžioje yra pateikiamas abiejų trečiojo žmogaus argumentų versijų vertimas kartu su graikišku tekstu. Dėstymą sudaro septynios dalys. Pirmojoje dalyje, pavadintoje „Vlastoso-Sellarso ginčas“, analizuojamos šių autorių interpretacijos. Šiems mokslininkams skiriamas išskirtinis dėmesys, nes nuo jų ginčo prasideda modernioji trečiojo žmogaus argumento diskusija. Antroje, pavadintoje „Epistemologinė TŽA kritika“, pateikiamos tų tyrėjų interpretacijos, kurie akcentuoja argumento ryšį su pažintine idėjų teorijos funkcija. Trečiojoje dalyje „Teorijos prielaidų prieštaravimas“ pateikiamos tų

autorių pozicijos, kurie mano, kad trečiojo žmogaus argumentas parodo prieštaravimus idėjų teorijoje. Ketvirtojoje dalyje, pavadintoje „Dalyvavimo sąvokos kritika“, kalbama apie argumento ryšį su dalyvavimo sąvoka. Skyriuje „Konstruktyvi kritikos funkcija“ pateikiamos interpretacijos pagal kurias trečiojo žmogaus argumentas ne paneigia, o padeda geriau suprasti idėjų teoriją. Šeštajame skyriuje pateikiamos interpretacijos, kurios „Parmenidą“ laiko dialogu, kuriame yra tik iškeliamos problemos, kurias Platonas sprendžia vėlesniuose kūrinuose. Paskutinėje darbo dalyje, pavadintoje „Dialektinė „Parmenido“ interpretacija“, yra pateikiamas darbo autoriaus požiūris, daugiausia paremtas tuo, ką apie dialektiką sužinome iš „Valstybės“ VI ir VII knygų.

Svarbiausia literatūra skirta trečiojo argumento analizei yra ši: Gregory Vlastos (1954) „*The Third Man Argument in the Parmenides*“, Wilfrid Sellars (1955) „*Vlastos and "The Third Man"*“. Iš lietuviškos literatūros galima paminėti Naglio Kardelio (2007) monografiją „Vienovės įžvalga Platono filosofijoje“, Skirmanto Jankausko (2015) straipsnius „Platonas vs Zenonas, arba esinių ontiskumo problema *Parmenide*“, bei Virgilijaus Petuškos (2020) disertaciją „Atskyrimo (*χωρισμός*) ir dalyvavimo (*μέθεξις*) problema vėlyvuosiuose Platono dialoguose („Parmenidas“, „Sofistas“, „Timajas“). Nors šioje lietuviškoje literatūroje trečiojo žmogaus argumentas nėra centrinė problema, vis dėlto, ji padeda geriau suvokti Platono mąstymą, jo idėjų teoriją ir „Parmenido“ dialogą kaip visumą. Kaip svarbiausią „Parmenido“ vertimą, kuriuo buvo daugiausia naudojama rašant darbą, galima nurodyti S. Scolnicovo vertimą (2003) „*Plato's Parmenides*“. Vertime naudotasi J. Burneto (1901) „*Platonis opera*“ redaguotu tekstu.

Vertimas

Pirmoji TŽA versija (132a1-132b2)

οἶμαί σε ἐκ τοῦ τοιοῦδε ἓν ἕκαστον εἶδος οἶεσθαι εἶναι: ὅταν πόλλ' ἄττα μεγάλα σοι δόξη εἶναι, μία τις ἴσως δοκεῖ ιδέα ἢ αὐτὴ εἶναι ἐπὶ πάντα ἰδόντι, ὅθεν ἓν τὸ μέγα ἡγῆ εἶναι.

ἀληθῆ λέγεις, φάναι.

τί δ' αὐτὸ τὸ μέγα καὶ ἄλλα τὰ μεγάλα, ἐὰν ὡσαύτως τῆ ψυχῆ ἐπὶ πάντα ἴδης, οὐχὶ ἓν τι αὖ μέγα φανεῖται, ᾧ ταῦτα πάντα μεγάλα φαίνεσθαι;

ἔοικεν.

ἄλλο ἄρα εἶδος μεγέθους ἀναφανήσεται, παρ' αὐτό τε τὸ μέγεθος γεγονὸς καὶ τὰ μετέχοντα αὐτοῦ: καὶ ἐπὶ τούτοις αὖ πᾶσιν ἕτερον, ᾧ ταῦτα πάντα μεγάλα ἔσται: καὶ οὐκέτι δὴ ἓν ἕκαστόν σοι τῶν εἰδῶν ἔσται, ἀλλὰ ἄπειρα τὸ πλῆθος.

Manau, kad tu dėl to manai, kad kiekviena idėja yra viena; kai tau atrodo, kad yra daug didelių dalykų, galbūt atrodo, žiūrinčiam į viską, kad yra kažkokia viena ta pati idėja, todėl manai, kad yra vienas didumas.

Tiesą sakai, tarė.

O kas dėl paties didumo ir kitų didelių dalykų? Jeigu tokiu pat būdu siela į viską pažiūrėtum, ar vėl kažkoks didelis nepasirodo, dėl kurio visi šitie dideli pasirodo?

Atrodo.

Taigi, kita didumo idėja čia pasirodys; ir šalia jau atsiradusio paties didumo, ir šalia dalyvaujančių dalykų; ir virš visų šitų vėl kita, dėl kurios visi šitie yra dideli; ir jau daugiau tau kiekviena iš idėjų bus ne viena, bet begalinė daugybė.

Antroji TŽA versija (132c12-133a)

ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο, φάναι, ἔχει λόγον, ἀλλ', ὃ Παρμενίδη, μάλιστα ἔμοιγε καταφαίνεται ὧδε ἔχειν: τὰ μὲν εἶδη ταῦτα ὡσπερ παραδείγματα ἐστάναι ἐν τῇ φύσει, τὰ δὲ ἄλλα τούτοις εἰκέναι καὶ εἶναι ὁμοιώματα, καὶ ἢ μέθεξις αὐτῆ τοῖς ἄλλοις γίνεσθαι τῶν εἰδῶν οὐκ ἄλλη τις ἢ εἰκασθῆναι αὐτοῖς.

εἰ οὖν τι, ἔφη, εἰκεν τῷ εἶδει, οἷόν τε ἐκεῖνο τὸ εἶδος μὴ ὅμοιον εἶναι τῷ εἰκασθέντι, καθ' ὅσον αὐτῷ ἀφωμοιώθη; ἢ ἔστι τις μηχανὴ τὸ ὅμοιον μὴ ὁμοίῳ ὅμοιον εἶναι;

οὐκ ἔστι.

τὸ δὲ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ ἄρ' οὐ μεγάλη ἀνάγκη ἐνὸς τοῦ αὐτοῦ εἶδους μετέχειν;

ἀνάγκη.

οὐ δ' ἂν τὰ ὅμοια μετέχοντα ὅμοια ᾗ, οὐκ ἐκεῖνο ἔσται αὐτὸ τὸ εἶδος;

παντάπασι μὲν οὖν.

οὐκ ἄρα οἷόν τέ τι τῷ εἶδει ὅμοιον εἶναι, οὐδὲ τὸ εἶδος ἄλλῳ: εἰ δὲ μή, παρὰ τὸ εἶδος ἀεὶ ἄλλο ἀναφανήσεται εἶδος, καὶ ἂν ἐκεῖνό τῳ ὅμοιον ᾗ, ἕτερον αὖ, καὶ οὐδέποτε παύσεται ἀεὶ καινὸν εἶδος γιγνόμενον, ἐὰν τὸ εἶδος τῷ ἑαυτοῦ μετέχοντι ὅμοιον γίγνηται.

ἀληθέστατα λέγεις.

οὐκ ἄρα ὁμοιότητι τᾶλλα τῶν εἰδῶν μεταλαμβάνει, ἀλλὰ τι ἄλλο δεῖ ζητεῖν ὃ μεταλαμβάνει.

ἔοικεν.

Bet ne šitą turi sakyti argumentą, o Parmenidai; man gi labiausiai atrodo, kad yra šitaip – šitos idėjos yra tarsi provaizdžiai, rymantys gamtoje, o kiti yra į juos panašūs ir yra jų atvaizdai. Ir šitas dalyvavimas jiems yra ne kas kita negu buvimas idėjų atvaizdais.

Taigi, jeigu kas nors, tarė, yra panašus į idėją, tai ar nebus ši idėja panaši į atvaizdą, tiek kiek jis yra į ją panašus? Ar yra kokio nors galimybės, kad panašus būtų nepanašus į panašų?

Nėra.

Bet ar nėra būtina, kad panašūs dalykai dalyvautų tame pačiame dalyke?

Būtina.

Ir ar tai, kame dalyvaudami panašūs dalykai yra panašūs, nebus idėja?

Visiškai pritariu.

Taigi, niekas niekaip nėra panašus į idėją, nei idėja panaši į kitus, o jeigu būtų priešingai, tai šalia idėjos visada pasirodys kita idėja; ir jeigu kas nors į ją būtų panašus, tai vėl kita pasirodys, ir niekada nesiliaus nauja idėja atsirasti, jeigu idėja tam pačiam dalyvaujančiam panaši būtų.

Teisingiausiai sakai.

Taigi, ne panašumu kiti idėjose dalyvauja, todėl reikia ieškoti kažko kito kuo dalyvauja.

Atrodo.

Vlastoso-Sellarso ginčas

Vlastoso interpretacija

Pirmosios TŽA versijos interpretacija

Vlastosas trečiojo žmogaus argumentą (TŽA) laiko dedukciniu argumentu, kuriame iš pateiktų arba numatomų prielaidų daromi formalūs išvedimai. Jis nurodo, kad naudojasi tik ta informacija apie idėjų teoriją, kuri pateikiama jo analizuojamame tekste. Vlastosas, analizuodamas argumentą, nurodo, kad jis susideda iš dviejų žingsnių. Pirmąjį (A1) jis generalizuoja ir supranta šitaip – jeigu grupė dalykų a, b, c visi yra F, tai turi būti viena idėja, F-umas, dėl kurios mes visus a, b, c suvokiame kaip F.¹ Antrasis argumento žingsnis (A2) yra toks – jeigu a, b, c ir F-umas visi yra F, tai turi būti kita idėja F-umas₁, dėl kurios mes visus a, b, c ir F-umą suvokiame kaip F. (A2), priešingai negu (A1), įtraukia F-umą į F savybę turinčių dalykų sąrašą. Vlastosui labiausiai rūpi aptarti, kodėl antrame žingsnyje F-umas įtraukiamas į bendrą aibę su F savybę turinčiais fenomenais. Vlastosas taip pat nurodo, kad tarp pirmojo ir antrojo žingsnių yra neatitikimas (*non sequitur*), nes (A1) teigiama, kad a, b, c suvokiami kaip F dėl F-umo, o (A2) nurodoma, kad a, b, c suvokiami kaip F dėl F-umo₁.²

Vlastosas teigia, jog turi būti dar kažkokių papildomų prielaidų, kurios perėjimą nuo (A1) prie (A2) padarytų priimtina. Jis kelia klausimą – kokios paprasčiausios prielaidos turėtų būti pridėtos prie (A1), jog perėjimas prie (A2) būtų pateisinamas? Jis teigia, jog pirmiausia reikia autopredikacijos prielaidos (A3) – bet kuri idėja gali būti predikuojama sau pačiai. Pats didumas yra didelis. Pats F-umas yra F. Ši prielaida yra būtina, nes kitaip (A2) antecedentas būtų klaidingas, t. y. būtų neteisinga sakyti, kad a, b, c ir F-umas visi yra F. Vlastosas taip pat teigia, jog reikalinga dar viena prielaida, kurią jis pavadina netapatumo prielaida (A4) – jeigu kas nors turi kokią nors savybę, tai tas dalykas negali būti tapatus idėjai dėl kurios mes suvokiame tą savybę. Jeigu x yra F, tai x negali būti tapatus F-umui. Ši prielaida būtina, nes ji leidžia pereiti nuo (A2) antecedento prie konsekvento. Jeigu didumo idėja pati yra didelė, tai, remiantis netapatumo prielaida, didumo idėja ne pati save padaro didele, o didumą gauną iš kitos didumo idėjos – didumo idėjos₁.³

¹ Vlastos, Gregory, 1954: „The Third Man Argument in the Parmenides“, *The Philosophical Review*, 63 (3), p.320.

² Ibid., p. 321.

³ Ibid., p. 325.

Vlastosas teigia, kad prielaidos (A3) ir (A4) yra tarpusavyje nesuderinamos. Ir tam, kad būtų parodytas jų nesuderinamumas, pasak jo, nereikalingas joks begalinis regresas. Nesuderinamumą tarp šių prielaidų galima parodyti daug paprasčiau. (A3) – F-umas yra F. (A4) – jeigu x yra F, tai x negali būti tapatus F-umui. (A4) prielaidoje, remiantis (A3), vietoj x galima įstatyti F-umas. Tuomet gauname (A5) – jeigu F-umas yra F, tai F-umas negali būti tapatus F-umui. (A5) konsekvetas yra prieštaravimas, todėl kažkuri prielaida, iš kurios plaukia ši išvada, yra klaidinga. Taigi, (A3) arba (A4) yra neteisinga. Kitaip sakant, autopredikacijos arba netapatumo prielaida yra klaidinga. Vlastosas teigia, jog (A1), (A3) ir (A4) yra pakankamos prielaidos, kad galėtume daryti išvadą (A2). Tačiau jis nurodo, kad jos yra pakankamos labai keistu būdu. Pačiose prielaidose jau glūdi prieštaravimas, todėl nereikia stebėtis, kad juo yra pateisinamos visokios prieštaringos išvados. Kadangi prielaidos leidžia teigti, jog F-umas nėra tapatu F-umui, tai jos leidžia teigti, jog F-umas yra tapatu F-umui₁, kuri yra idėja netapati F-umui. Ir tokiu būdu iš (A1) seka (A2). Naudojantis tokiu pačiu „argumentavimu“ galima parodyti ir F-umas₂ ir visų kitų idėjų egzistavimo iki begalybės. Kitaip sakant, argumente yra dvi viena kitai prieštaraujančios prielaidos – autopredikacijos ir netapatumo. Kadangi prielaidos yra prieštaraujančios viena kitai, tai jas abi paėmus kartu gauname loginę klaidą, o iš klaidos juk plaukia bet kas, nes vienoje vietoje, galima pasinaudoti viena prielaida, o kitoje vietoje – kita. Autopredikacijos prielaida leidžia paimti į vieną aibę fenomenus ir jiems savybę suteikiančią idėją. O netapatumo prielaida atskiria savybės turėtoją nuo savybės suteikėjo ir leidžia kalbėti apie vis naujas idėjas.

Antrosios TŽA versijos interpretacija

Vlastosas, analizuodamas antrąją trečiojo žmogaus argumento versiją, nurodo, kad jos loginė struktūra ir prielaidos yra panašios į pirmojoje argumento versijoje randamą loginę struktūrą ir prielaidas. Pirmasis žingsnis (B1) – jeigu a ir b yra panašūs (F atžvilgiu), tai turi būti idėja, F-umas, kurioje jie abu dalyvauja panašumo būdu: a ir b turi būti panašūs į F-umą kaip kopijos yra panašios į modelį. Vlastos išvelgia ir kitą – abipusio panašumo – prielaidą (B1.1) – jeigu a panašūs į F-umas (F atžvilgiu), tai F-umas turi būti panašūs į a (tuo pačiu atžvilgiu). (B2) – jeigu a ir F-umas yra panašūs (F atžvilgiu), tai turi būti kita idėja, F-umas₁, kurioje jie abu dalyvauja panašumo būdu: a ir F-umas turi būti panašūs į F-umą₁ kaip kopijos yra panašios į jų modelį⁴.

⁴ Ibid., p.330.

Tarp (B1) ir (B2) yra tas pats nenuoseklumas kaip ir pirmoje argumento versijoje. (B2) antecedentas implikuoja autopredikaciją (B3) – F-umas yra F. Tam, kad a ir F-umas būtų panašūs ne į F-umą, o kitą idėją, reikia netapatumo prielaidos (B4) – jeigu x yra F, tai jis negali būti identiškasis idėjai F-umas. Jeigu netapatumo prielaida nebūtų teisinga, tai nebūtų jokios priežasties, kodėl a ir F-umas negalėtų abu būti F dėl F-umo. (B3) ir (B4) yra nesuderinami ir juos paėmus kartu gauname prieštaravimą (B5) – jeigu F-umas yra F, tai tada F-umas negali būti tapatus F-umui. Taigi ir šioje argumento versijoje autopredikacijos ir netapatumo prielaidos yra neišsakytos, o tik implikuojamos.

Jų egzistavimą, pasak Vlastoso, taip pat implikuoja dalyvavimo, kaip buvimo kopija teorija. Jeigu F dalykas dalyvauja F-ume, būdamas panašus į F-umą kaip kopija į modelį, tai: (a) F-umas privalo būti F, nes kitaip į jį nebus panašus ir jis nebus panašus į F dalyką F atžvilgiu ir (b) F dalykas negali būti identiškasis F-umui, nes kopija negali būti identišką savo modeliui. Taigi ir kopijos-modelio teorija savyje turi tas pačias prieštaringas prielaidas. Pasak Vlastoso, yra ir kitas būdas parodyti, kad iš kopijos teorijos kyla prieštaravimas. (B5a) – jeigu F-umas yra F, tai tada jis negali būti F. Taip yra todėl, kad kopijos teorija reikalauja, kad F-umas būtų F ir taip pat reikalauja, kad F-umas nebūtų F, nes jeigu jis būtų F, tai pagal teoriją, jis turėtų būti F-umo kopija, o būti savo paties kopija neįmanoma. Begalinis regresas (B2) kyla, jeigu (B3) ir (B4) prielaidos ją papildo tuo pačiu keistu būdu, kaip ir pirmoje argumento versijoje. Vlastosas teigia, kad jeigu Platonas būtų žinojęs, kad teorija įpareigoja jį šioms prielaidoms, tai jam nebūtų reikėję regreso, kad parodytų teorijos loginius sunkumus ir kad teorijai reikia rimtos peržiūros.⁵

Neišsakytos prielaidos idėjų teorijoje

Vlastosas manymu, jeigu Platonas būtų atpažinęs visas trečiojo žmogaus argumento prielaidas, kurios yra būtinos ir pakankamos pateisinti (A2), tai jis būtų net nesukūręs šio argumento. Pateikdamas ir nepaneigdamas trečiojo žmogaus argumento Platonas, Vlastoso įsitikinimu, parodo, kad (a) jis nežinojo visų būtinų argumento prielaidų ir kad (b) jis nežinojo kaip nustatyti ar argumentas yra teisingas ar neteisingas.⁶

Vlastosas kelia klausimą ar aptartos neišsakytos prielaidos randamos Platono idėjų teorijai. Jo manymu, Platono tikrovės lygmenų teorija paremta tuo, jog idėjos yra tobuli egzemplioriai, o jusliškai patiriami daiktai yra tik netobulai tikri dalykai. Tokios pat prielaidos

⁵ Ibid., p.332.

⁶ Ibid., p. 329.

randamos bei imitavimo ir kopijos-modelio teorijoje. Tai, Vlastoso nuomone, rodo, kad nors Platonas eksplicitiškai nekalba apie autopredikaciją, bet ji yra numanoma tikrovės lygmenų ir fenomenų kaip kopijų teorijoje. Autopredikacija, Vlastoso teigimu, implikuojama ir skirtinguose Platono pasisakymuose apie idėjas, o ne tik tiesiogiai kalbant apie idėjų teoriją. Dialoge „Lisidas“ kalbama apie baltą baltumą (217d). „Protagore“ kalbama apie šventą šventumą (330 c-d). „Faidone“ kalbama apie gražų grožį (100c). „Puotoje“ tiesiogiai nepasakoma, kad grožio idėja yra graži, tačiau būtent tai, Vlastoso nuomone, Diotima turi omenyje savo kalboje.⁷ Idėjų atskirtumo teorija taip pat turi tas pačias neišsakytas prielaidas. Vlastosas, pateikdamas savo požiūrį į idėjų ir fenomenų atskyrimo teoriją, nurodo, jog Platonas, teigdamas, kad jusliškai patiriami daiktai yra defektyviai tikri lyginant juos su tobulai tikromis idėjomis, idėjas ir daiktus priskiria vienai tai pačiai klasei, kurioje dalykai skiriasi būties laipsniu, o ne skirtingomis klasėmis. Geras pavyzdys yra „Parmenide“ (130b), kuriame Platonas atskiria panašumo idėją, kuri yra pavyzdys, ir panašius daiktus. Bet tai sudaro sąlygas kalbėti apie daiktus ir jų savybes bei apie idėjas ir jų savybes. Čia, pasak Vlastoso, slypi netapatumo prielaida. Platonas sukūrė atskirtumo teoriją, kad atskirtų idėjas nuo daiktų. Bet dėl autopredikacijos prielaidos, mes galime kalbėti ir apie atskirtumą tarp idėjų. Jeigu idėja turi savybę, tai ši idėja turi būti atskirta nuo tos idėjos, kuri jai suteikia tą savybę. Pavyzdžiui, jeigu didumo idėja yra didelė, tai ji yra didelė kitokiu didumu negu pati suteikia daiktams (ji didelė didumu₁), nes jeigu didumo idėja būtų didelė tuo pačiu didumu, tai, Vlastoso manymu, būtų neįmanoma atskirti jos nuo daiktų turimo didumo. Kitaip sakant, didumo idėja būtų tokia pat didelė kaip ir didumas yra didelis daiktuose. Ir, Vlastoso nuomone, to pačio predikato turėjimas neleistų mums atskirti didelio didumo daiktuose nuo didelės didumo idėjos (jeigu didumo idėja būtų didelė tuo pačiu didumu kaip ir didumas daiktuose, tai didumo idėja ir didumas daiktuose būtų tapatūs). Todėl, jo manymu, reikia teigti, kad didumo idėja yra didelė kitokiu didumu (didumu₁), nes tik taip galima išsaugoti atskirtumą tarp daiktų ir idėjų, o ją tokia padaro didumo idėja₁. Ir tokiu būdu galima kalbėti apie atskirtumo prielaidą ne tik tarp daiktų ir idėjų, bet ir tarp pačių idėjų. Kadangi Platonas nesuvokė savo teorijoje slypinčių prielaidų, tai negalėjo nei paneigti, nei patvirtinti trečiojo žmogaus argumento.⁸

Vlastosas įžvelgia autopredikacijos ir netapatumo prielaidas ir kituose Parmenido argumentuose, nukreiptuose prieš Sokrato poziciją. Pirmasis Parmenido prieštaravimas idėjų teorijai (130e-131e) naudojami netinkamais kvazifiziniais vietos, atskyrimo ir padalinimo

⁷ Ibid., p. 334-338.

⁸ Ibid., p.340-343.

terminais ir dėl to yra neteisingas. Tačiau Vlastosas mano, kad „Filebe“ daiktų dalyvavimo idėjoje problema vis dar matoma kaip neišspręsta, todėl nereikėtų teigti, jog „Parmenide“ Platonas žino jos sprendimą. Šiame priekaište apie didumo idėją jau yra kalbama, kaip apie didelę, kai yra teigiama, kad jos dalys bus mažesnės negu pati idėja. Vlastosas mano, kad šiame priekaište slypi autopredikacijos ir atskirtumo prielaidos ir siūlo tokį jos reformulavimą – jeigu F-umas yra F tobulu būdu, tai kaip juslinis daiktas gali būti F? Jeigu daiktas būtų tobulas F, tai jis būtų tapatus idėjai. O jeigu jis būtų F netobulu būdu, tai tuomet gautume begalinį regresą. Kitame Parmenido priekaište (133b-134e) taip pat slypi autopredikacijos prielaida ir iš esmės juo keliami tokia pat problema – jeigu tik F-umas gali būti F, tai kaip kiti dalykai gali būti F?⁹

„Parmenido“ prasmė

Vlastoso manymu, Platonas „Parmenido“ rašymo laikotarpiu nujautė, kad su jo metafizine teorija kažkas yra negerai, tačiau negalėjo tiksliai pasakyti kas. Todėl jis siūlo dialogą „Parmenidas“ laikyti Platono savikritiką. Kadangi Platonas nesugebėjo tiksliai suprasti problemos, tai ir dialoge galėjo pateikti tik problematiškus argumentus be atsakymų į juos¹⁰. Vlastosas teigia, kad TŽA nesugeba parodyti loginių problemų kilmės. Argumentas nesėkmingas ir formalia prasme – juo nepavyko parodyti, kad idėjų teorija nelogiška dėl begalinio regresio. Platonas nežinojo slypinčių prielaidų ir negalėjo galutinai nuspręsti ar argumentas tinkamas ar netinkamas. Norint išvengti TŽA, Vlastoso nuomone, tereikia aiškiai suformuluoti atskyrimo tezę, kuri savyje neturi autopredikacijos ir netapatumo prielaidų, t. y. aiškiai pasakyti, kad atskyrimas galioja tik tarp fenomenų ir idėjų¹¹.

Sellarso interpretacija

Pirmosios TŽA versijos interpretacija

Sellarsas reaguoja į Vlastoso straipsnį ir siūlo žodžius, kurie nurodo į pažinimą, TŽA suprasti ne kaip principo sudedamąją dalį, o kaip nuorodas į to principo atradimą.¹² Šis Sellarso

⁹ Ibid., p. 344-347.

¹⁰ Ibid., p. 343-344.

¹¹ Ibid., p. 347-349.

¹² Sellars, Wilfrid, 1955: „Vlastos and "The Third Man"“, The Philosophical Review, 64 (3), p.406.

pastebėjimas yra svarbus, nes duoda pradžią dvejopai TŽA analizei – metafizinei ir epistemologinei.

Sellarsas taip pat kritikuoja Vlastoso požiūrį, jog TŽA yra dedukcinis argumentas, kuriame nuo prielaidų einama prie išvadų. Vlastos manė, kad (A1) ir (A2) abu yra prielaidos ir kad tarp jų yra nenuoseklumas, ir todėl pradėjo neišsakytų prielaidų paiešką. Sellarsas siekia parodyti, kad (A2) nėra Platono argumento prielaida ir kad Vlastos neteisingai sakė, kad Platonas buvo suglumęs argumento stebėtojas.¹³ Nors ir daug kuo kritikuoja Vlastosą, Sellarsas jam pritaria, kad autopredikacijos ir netapatumo prielaidos yra esminės argumentui. Sellarsas mano, kad pirmosios „Parmenido“ dalies tikslas yra parodyti, kad pagrindinė TŽA prielaida, autopredikacija, yra klaidinga¹⁴.

Sellarsas nurodo, kad išraiška „F-umas“ gali būti naudojama kaip kintamasis dvejomis prasmėmis. Ji gali nurodyti 1) konkrečią idėją arba 2) klasę idėjų. Pirmuoju atveju vietoj „F-umas“ galima įsistatyti konkretų kokios nors idėjos pavadinimą, pavyzdžiui didumas. Antruoju atveju yra nurodoma į aibę idėjų, pavyzdžiui (didumas, didumas₁, didumas₂, ir t. t.). Šiuo atveju galime naudoti tokius teiginius, kaip „Visi didumai...“, „kai kurie didumai...“, „tas didumas, kuris ...“. Turint šią skirtį omenyje, galima TŽA suformuluoti kaip neprieštaringą samprotavimą. Sellarsas pasiūlo teiginį (G), kuris reprezentuoja teiginių klasę. (G) – jeigu grupė esinių visi yra F, tai turi būti F-umas, dėl kurio jie visi yra F. Kalbėdami apie didumą, (G) teiginį galima suformuluoti šitaip. (G-didumas) – jeigu grupė esinių yra dideli, tai turi būti *kažkokia* didumo idėja, dėl kurios jie visi yra dideli. Kalbėdami apie fenomenus ir jų didumą, teiginį (G) galima suformuluoti šitaip. (H₁-didumas) – jeigu grupė fenomenų a, b, c visi yra dideli, tai turi būti *kažkokia* didumo idėja, dėl kurios jie visi yra dideli. Šį teiginį reikia atskirti nuo (L) - jeigu grupė fenomenų a, b, c visi yra dideli, tai jie visi tokie yra dėl *konkrečios* didumo idėjos. Sellarsas teigia, jog argumente nuo (L) pagal „indukciją“ nueinama prie (G-didumas), o nuo jo pereinama prie grupės hipotetinių teiginių, kurių pirmasis yra (H₁-didumas), o antrasis hipotetinis teiginys būtų toks (H₂-didumas) – jeigu grupė fenomenų a, b, c ir idėja, kurią jie imituoja, visi yra dideli, tai turi būti *kažkokia* didumo idėja, dėl kurios jie visi yra dideli. (H₃-idumas) - jeigu grupė fenomenų a, b, c ir idėja, kurią jie imituoja, ir idėja, kurią imituoja visi paminėti esiniai, visi yra dideli, tai turi būti *kažkokia* didumo idėja, dėl kurios jie visi yra dideli. Matome, kad šitaip suformuluotas argumentas neturi jokio loginio prieštaravimo¹⁵. Taigi, TŽA reikia suprasti ne kaip samprotavimą, kuriame nuo prielaidų logiškai nuosekliai einama prie

¹³ Ibid., p. 413.

¹⁴ Ibid., p. 420.

¹⁵ Ibid., p. 415-418.

išvados, o kaip analoginį argumentą, kai ta pati mąstymo operacija atliekama su vis kita esinių aibe. Visi TŽA žingsniai yra teiginio (G) variacijos. Autopredikacijos ir netapatumo prielaidos suveikia kai (G) teiginys pritaikomas aibėms, apimančioms fenomenus ir idėjas.

Sellarsas siūlo performuluoti ir neišsakytas prielaidas. Autopredikacija – visos idėjos turi savybę (Visi F-umai yra F). Čia idėjos sąvoka vartojama klasės prasme. Netapatumo prielaida – tai, kas turi savybę, nėra tapatu *būtent tai* idėjai, kuri tą savybę suteikia (jeigu x yra F, tai x nėra tapatus F-umui, dėl kurio jis yra F). Šioje prielaidoje kalbama apie vieną konkrečią idėją. Kitaip sakant, pirma idėja nėra tapati antrai idėjai, o ši trečiai ir t. t. Taip suprantant šias prielaidas, Vlastos rastas prieštaravimas pranyksta. Sellarso manymu, Vlastos klaida buvo ta, kad jis išraišką „F-umas“ suprato kaip nurodančią tik į konkrečią idėją. „F-umas“ suprantant kaip galinčią nurodyti ir į idėjų klasę, prieštaravimai argumente pranyksta¹⁶.

Neišsakytos prielaidos idėjų teorijoje

Sellarsas mano, kad Platonas, rašydamas pirmąją „Parmenido“ dalį, reflektavo autopredikacijos klausimą ir į jį atsakė neigiamai. Sellarsas kritikuoja Vlastoso idėjų teorijos supratimą ir parodo, kad joje nėra autopredikacijos prielaidos. Pastarasis laikosi nuomonės, kad Platonas „būti“ supranta viena prasme, kuri apima autopredikacijos prielaidą, ir todėl jis mano, kad visuose ankstesniuose dialoguose galima rasti autopredikacijos įrodymus. O Sellarsas tam nepritaria ir teigia, kad Platonas nebuvo įsipareigojęs jokiai vienai „būti“ prasmei ir kad šį terminą jis naudoja gana laisvai. Komentuodamas autopredikacijos atvejus „Protagore“, Sellarsas nurodo, kad Platonas naudojasi, o ne įsipareigoja, dviprasmybei tarp „teisingumas yra teisingas“ ir „teisingumas yra teisingumas“. Dėl „Faidone“ ir „Puotoje“ esančių fragmentų apie gražią grožio idėją Sellarsas teigia, kad visos idėjos yra gražios filosofiskai išlavintam protui¹⁷.

Vlastosas manė, kad Platonas nesuvokė neišsakytų prielaidų, nes jeigu būtų suvokęs, tai būtų savo tekstuose ieškojęs išeities iš prieštaravimo. Bet kadangi slaptos prielaidos yra suderinamos, tai Vlastoso argumentas, kad Platonas šių prielaidų nesuvokė, nes apie jas nekalbėjo, Sellarso nuomone, nebeveikia¹⁸. Kitaip sakant, jeigu šios prielaidos yra neprieštaraujančios viena kitai ir nesukelia jokių problemų, tai Platonui nėra jokios priežasties

¹⁶ Ibid., p. 418-419.

¹⁷ Ibid., p. 425-430.

¹⁸ Ibid., p. 419-422.

apie jas kalbėti ir iš to, jog Platonas nekalba apie autopredikaciją ir netapatumo prielaidą, negalima daryti išvados, jog jis jų nesuvokė.

Sellarsas taip pat parodo, kad Platono vartojamos sąvokos neimplikuoja autopredikacijos. Jo manymu, kopijos, panašumo, atvaizdo ir imitacijos terminologija gera tuo, jog parodo žemesnį radimosi pasaulio statusą. Jis taip pat teigia, jog dalinimosi sąvoka nebūtinai numato to, kas dalinama, išskaidymą (juk galima dalintis bendru tikslu; tai numato ne tikslo išskaidymą, o to paties tikslo turėjimą). Ši sąvoka neimplikuoja autopredikacijos, nes jeigu x dalinasi y su z, tai neimplikuoja, kad x yra panašus į y.¹⁹ Vlastosas laikosi požiūrio, jog fenomenai ir idėjos egzistuoja savarankiškai, ir kad Platonas kalba apie šių tikrovės sričių santykį. Šiuo atveju idėjos kažkokia prasme yra fenomenuose. Sellarsas teigia, jog fenomenai neturi jokios savarankiškos būties, kad jų būtis visiškai priklausoma nuo idėjų, ir kad tikrovės lygmenų teorija, linijos analogija bei dalyvavimo ir buvimo kopija terminologija siekiama parodyti šią fenomenų priklausomybę.²⁰

„Parmenido“ prasmė

Sellarsas apibendrina pirmosios „Parmenido“ dalies argumentus. Jis teigia, jog (1) kyla dideli iššūkiai kai apie idėjas yra kalbama kaip apie šaknis ar sėklas pliuralistų filosofų pavyzdžiu. Tokiu atveju kiekvienas daiktas turėtų arba visą idėją arba jos dalį. (2) Pagunda taip kalbėti apie idėjas kyla sekant Empedoklio pavyzdžiu – kaip kas nors, pats nebūdamas karštas, gali daiktus padaryti karštais? (3) Tačiau toks mąstymas veda prie TŽA. (4) Idėjos nėra mintys. Tai yra tikri objektai į kuriuos krypta mąstantis protas. (5) Imitavimo ir panašumo sąvokos leidžia išvengti problemų, kylančių (1), bet neleidžia išvengti TŽA, nes šios sąvokos nepakankamai aiškios ir gali būti suprantamos kaip implikuojančios autopredikaciją. Suvokęs dalyvavimo ir panašumo sąvokų problematiškumą, Platonas kasdienėje kalboje pradėjo ieškoti kito žodžio nusakyti santykiui tarp idėjų ir daiktų. Pavyzdžiui, „Parmenide“ (133a) siūloma ieškoti kito būdo santykiui nusakyti. O „Timajuje“ naudojama metafora, kad daiktai yra idėjų vaikai. Tai, jog filosofas pasiima žodžius, skirtus nusakyti santykiui tarp daiktų, iš kasdienybės ir juos panaudoja filosofiškai nusakyti santykiui tarp idėjų ir daiktų, Sellarso manymu, gali būti geras pagrindas teigti, jog jis supranta šio santykio unikalumą.²¹

¹⁹ Ibid., p. 430-432.

²⁰ Ibid., p. 433-434.

²¹ Ibid., p. 434-437.

Vlastoso reakcija

Vlastosas kritikuoja Sellarsą dėl to, kad jo argumento interpretacija neatitinka „Parmenido“ teksto. Tekste nėra kalbama apie idėjų klasę, o aiškiai kalbama apie konkrečios idėjos atsiradimą. Paskutinis pirmo žingsnio sakinytis aiškiai kalba apie konkrečią idėją, o ne apie klasę. Antrame žingsnyje taip pat kalbama, pasak Vlastoso, apie konkrečią kitą idėją. Be to, Sellarso interpretacijoje nebelieka samprotavimo, kurio forma yra „jeigu p, tai ne-p“, o tokia samprotavimo forma turėtų būti privaloma veikėjui Parmenidui, nes tai būdinga Elėjos filosofams. Sellarso interpretacija netinkama dar ir dėl to, kad joje niekas nepaneigia pradinės hipotezės. Hipotezės paneigimo nebelieka, nes pati hipotezė buvo Sellarso pakeista. Vlastosas taip pat mano, kad apie implicitines prielaidas galima spręsti tik iš turimų eksplisicinių prielaidų. Jeigu pastarosiose niekur nėra idėjos sąvokos klasės prasme, tai neturėtų būti ir neišsakytose prielaidose.²²

Vis dėlto, Vlastosas ne visai teisingai supranta Sellarsą. Pastarasis nesiūlo „F-umas“ visada vartoti klasės prasme. Ten, kur suveikia autopredikacijos prielaida, Sellarsas siūlo „F-umas“ suprasti kaip nurodančią į konkrečią idėją, o ten, kur argumente suveikia netapatumo prielaida, „F-umas“ nurodo į idėjų klasę. Sellarso interpretacijoje lieka ir pradinės hipotezės paneigimas. Jo TŽA interpretacijos pradžioje kalbama, kad yra viena didumo idėja, o argumento pabaigoje nurodoma, kad yra begalybė idėjų²³. Taip pat Sellarsas nurodo, kad TŽA prasideda nuo teiginio (L), kuriame kalbama apie konkrečią idėją²⁴. O tai prieštarauja Vlastoso teiginiui, jog Sellarsas performuluoja pradinę hipotezę.

Vlastoso reakcija į Sellarso straipsnį nėra vienareikšmiškai kritiška. Jis, atsižvelgęs į Sellarso pastebėjimus dėl TŽA žodžių, nurodančių į pažinimą, teigia, jog yra įmanomos dvi argumento interpretacijos – ontologinė (apie kurią ir buvo kalbama) ir epistemologinė, kurioje nurodoma ne į daiktų buvimą dideliais, bet į atrodymą dideliais. Tik šioje interpretacijoje, pasak Vlastoso, galima priėti prie idėjų begalybės ir išvengti loginio prieštaravimo. Ontologinėje interpretacijoje nėra idėjų begalybės, bet yra *reductio ad absurdum*. Norint TŽA gauti begalinį regresą reikia jame įdėti nuorodas apie pažintinę idėjų funkciją. Ontologinė interpretacija paneigia, kad gali būti tik viena idėja. Epistemologinė interpretacija paneigia, kad daiktų pažinimas implikuoja idėjos pažinimą (anamnezę). Vlastosas mano, kad Platonas naudojasi

²² Vlastos, Gregory, 1955: „Addenda to the Third Man Argument: A Reply to Professor Sellars“, *The Philosophical Review*, 64 (3), p. 438-441.

²³ Sellars, Wilfrid, 1955: „Vlastos and "The Third Man"“, *The Philosophical Review*, 64 (3), p. 420.

²⁴ *Ibid.*, p. 428.

abiem TŽA variantais. Jeigu Platonas naudotųsi tik ontologine interpretacija, tai argumentas, nuvedantis prie idėjų begalybės, būtų neekonomiškas.²⁵

Išsivysčiusi diskusija lėmė tai, jog Vlastosas 1969 metų straipsnyje pakoreguoja savo interpretaciją. Jis teigia, jog argumentu siekiama paneigti šį teiginį – (1) egzistuoja unikali idėja F-umas, nurodanti į savybę F, ir a, b,c yra F, dalyvaudami F-ume. Jis paneigiamas šitaip. (2) Egzistuoja unikali idėja F-umas₂, nurodantis į F, bet neidentiškas F-umui; ir a, b, c, ir F-umas yra F, dalyvaudami F-ume₂. Kadangi nėra jokios loginės priežasties sutikus su (1) teiginių sutikti ir su (2), tai Vlastosas siūlo įterpti dvi prielaidas, kurios lemia Sokrato pritarimą (2) teiginio antecedentui ir konsekventui. Antecedentui Sokratas pritaria dėl autopredikacijos prielaidos, kurią Vlastosas šįkart suformuluoja šitaip – idėja, kurioje bet kas dalyvaudamas turi atitinkamą savybę, pati turi šią savybę. Sokratas pritaria, jog turi egzistuoti kita idėja, dėl netapatumo prielaidos – jeigu kas nors turi savybę dalyvaudamas idėjoje, tai jis negali būti tapatus tai idėjai. Taigi, TŽA parodo, kad jeigu laikomasi (1) teiginio bei autopredikacijos ir netapatumo prielaidų, tai veda prie (2) teiginio, kuris prieštarauja pirminei pozicijai (1)²⁶.

Verta atkreipti dėmesį į tai, jog Vlastosas pripažįsta, kad jis anksčiau (1954) netinkamai suprato neišsakytas prielaidas. Dabar suformuluotos autopredikacijos ir netapatumo prielaidos nėra prieštaraujančios viena kitai. F-umas gali būti F dalyvaudamas kitoje idėjoje nei F-umas, kuri nurodo į savybę F. Bet (1) teiginys tai draudžia, nurodydamas, kad idėja, nurodanti į F, yra unikali²⁷. Vlastos taip pat nurodo, kad anksčiau jis neteisingai suprato frazę „πόλλ’ ἄττα“ kaip nurodančią tik į jusliškai patiriamus dalykus. Bet vėliau jis suprato, kad tekste tokios interpretacijos niekas neparemia. TŽA dideliais dalykais gali būti ir fenomenai, ir idėjos. Parmenidas naudoja tokius išsireiškimus, kurie nereikalauja, bet leidžia suprasti, kad kalbama tik apie didelius fenomenus. Tokia Parmenido vartosena leidžia Vlastosui suformuluoti argumentą kaip kalbantį apie didelių dalykų klasę, apimančią tiek jusliškai patiriamus, tiek ir protu suvokiamus esinius²⁸.

²⁵ Vlastos, Gregory, 1955: „Addenda to the Third Man Argument: A Reply to Professor Sellars“, The Philosophical Review, 64 (3), p. 442-443.

²⁶ Vlastos, Gregory, 1969: „Plato's "Third Man" Argument (PARM. 132A1-B2): Text and Logic“, The Philosophical Quarterly, 19 (77), p. 290-292.

²⁷ Ibid., p. 300.

²⁸ Ibid., p. 298.

Apibendrinimas

Apžvelgę abiejų autorių pozicijas, galime nustatyti jų panašumus ir skirtumus. Vlastoso interpretaciją galima apibendrinti šitaip. 1) TŽA yra dedukcinis argumentas. 2) TŽA slypi dvi neišsakytos prielaidos – autopredikacija ir netapatumas. 3) TŽA parodo prieštaravimą tarp Platono idėjų teorijos fundamentalių tezių (pagal 1969 straipsnį, tarp autopredikacijos, netapatumo ir unikalumo). 4) Antroji TŽA versija loginių atžvilgių yra toks pats argumentas kaip ir pirmoji TŽA versija. 5) Platonas nesuvokė autopredikacijos ir netapatumo prielaidų. 6) Platono idėjų teorijoje yra autopredikacijos ir netapatumo prielaidos. 7) Visi pirmosios „Parmenido“ dalies argumentai, nukreipti prieš idėjų teoriją, kelią tą pačią autopredikacijos problemą.

Sellarso interpretaciją galime apibendrinti šitaip. 1) TŽA yra ne dedukcinis, o analoginis argumentas. 2) TŽA remiasi dvejomis neišsakytomis prielaidomis – autopredikacijos ir netapatumo. 3) TŽA nėra prieštaravimo ir juo neparodomas prieštaravimas Platono idėjų teorijoje. 4) panašumo ir kopijos terminai implikuoja ne autopredikaciją, o žemesnį fenomenų ontologinį statusą. 5) Platonas suvokė autopredikacijos ir netapatumo prielaidas. 6) Platono idėjų teorijoje nėra autopredikacijos, bet yra netapatumo prielaida. 7) Parmenido argumentai parodo, kokios problemos kyla, kai įvairūs idėjų teorijos terminai suprantami, kaip implikuojantys autopredikaciją.

Epistemologinė TŽA kritika

Idėjų prieštaravimas

Telohas ir Louzeckis kritikuoja vėlyvesnę Vlastoso interpretaciją. Vlastosas, mano, kad „πόλλ’ ἄλλα“ nurodo ne tik į fenomenus, bet ir į idėjas. Jis argumentuoja tuo, jog vėlesniuose TŽA žingsniuose apie idėjas kalbama kaip apie dideles. Bet šis faktas geriau pagrindžia priešingą interpretaciją, kad tolimesni žingsniai skiriasi nuo pirmojo tuo, jog į didelių dalykų aibę įtraukia ir idėjas. Platonas pirmame žingsnyje nurodo, kad dideli fenomenai yra matomi, o antrame žingsnyje, fenomenai ir idėjos matomi kartu žvelgiant į juos siela. Antrame žingsnyje Platonas kalba apie sielą, nes prie stebimų fenomenų buvo pridėta idėja, kuri pažįstama mažesniajai sielos galia²⁹.

²⁹ Teloh, Henry, David James Louzecky, 1972: „Plato's Third Man Argument“, *Phronesis*, 17 (1), p. 83-84.

Antrasis žingsnis, tyrėjų manymu, neindikuoja, kad jis yra išvada. Jame sakoma, kad jeigu fenomenai ir idėja yra apžvelgiami tokiu pat būdu kaip ir pirmajame žingsnyje, tuomet atsiras kita idėja. Nėra jokių indikacijų, kad tam, jog suprastume antrąjį žingsnį, reikia kažkokių papildomų konceptų. Trumpa antrojo žingsnio formuluotė, tyrėjų nuomone, reiškia, kad kai suprantame pirmojo žingsnio samprotavimą, tuomet suvokiame, kad antrasis žingsnis yra tas pats samprotavimas, tik su kita aibe. Panašiai ir trečiame žingsnyje „καὶ ... αὖ“ nurodo ne į tai, kad šis argumento žingsnis yra išvada, o kad tai yra tas pats samprotavimas, tik su kita aibe. Galiausiai padaroma išvada ar apibendrinimas, pradedamas „καὶ οὐκέτι“ – „ir nebebus kiekviena iš idėjų tau viena, bet bus be galo daug idėjų.“ Taigi, „Parmenido“ tekstas nepagrindžia požiūrio, kad antrasis žingsnis yra išvedamas iš pirmojo. Todėl Vlastos, manydamas, kad antrojo žingsnio išvedimui reikia neišsakytų prielaidų, yra neteisus. TŽA matome ne loginį trūkį, o paralelinę struktūrą. Kiekviename žingsnyje yra tas pats samprotavimas, tik apmąstomos skirtingos aibės.³⁰

Paaiškinti paralelinę TŽA struktūrą galima teiginiu (T).

(T) – jeigu grupė dalykų yra F, tai yra viena idėja, dėl kurios mes juos suvokiame kaip F, ir šie dalykai (individualiai ar būdami kokioje nors kombinacijoje) nėra tapatūs tai idėjai.

Tyrėjai nurodo, kad (T) leidžia, kad virš aibės būtų daugiau negu viena idėja. (T) geras ir tuo, jog pakeitus „grupė dalykų“ norima aibe, galima sukurti be galo daug paralelių žingsnių. Kitas jo privalumas tas, kad tokia interpretacija ekonomiškesnė už interpretaciją, kurioje ieškoma neišsakytų prielaidų. Be to, (T) yra pirmojo žingsnio generalizacija. Šiame teiginyje yra du konceptai, išliekantys visuose žingsniuose: predikacijos (laikomasi nuomonės, kad predikatas idėjai priskiriamas taip pat kaip ir fenomenai) ir netapatumo. Netapatumas – tai, ką suvokiame kaip F, negali būti tapatu idėjai, dėl kurios F yra suvokiama kaip F.

Taigi, pasinaudojus teiginiu (T) buvo parodyta, kad TŽA yra nuoseklus argumentas. Mokslininkai nurodo į tai, kad Zenonas dialogo pradžioje teigia, jog fenomenų pasaulis atrodo prieštaringas, o Sokrato idėjų teorija turi paneigti fenomenų prieštaringumą. Jeigu būtų parodyta, kad pačios idėjos pasižymi prieštaringomis savybėmis, tai jos nebeatliktų epistemologinės funkcijos. TŽA parodė, kad idėjos atrodo prieštaringos, nes atrodo, kad yra

³⁰ Ibid., p. 86.

viena ir kad yra begalybė idėjų. Todėl Telohas ir Louzeckis daro išvadą, jog TŽA skirtas tam, jog parodytų, kad idėjos negali paaiškinti fenomenų.³¹

Idėjų begalybė

Sharvis plėtoja epistemologinę TŽA interpretaciją per kauzalinės logikos prizmę. Jis laikosi nuomonės, jog begalinis regresas įrodo ne tai, kad idėjų teorija yra klaidinga, o tai, kad ji nieko nepaaiškina. Sharvis mano, kad autopredikacijos prielaida yra išvestinis dalykas iš kauzalinės idėjų teorijos. Jis teigia, jog autopredikacijos prielaida nėra pirminis TŽA taikinys. Šis argumentas yra nukreiptas prieš idėjų kaip priežasčių sampratą.³²

Vienio-virš-daugio prielaida (OM) – yra bent viena idėja, dėl kurios dalykai turi savybę tada ir tik tada jeigu jie dalyvauja toje idėjoje.

Priežastingumo-unikalumo prielaida (CU) – yra tik viena idėja, ir dalykai turi savybę, nes joje dalyvauja.

Sharvis pastebi, jog tyrinėtojai dažnai OM ir CU suformuluoja kartu. Bet šias prielaidas, jo manymu, derėtų suformuluoti atskirai. Iš pradžių (132a1-4) argumente pasirodo OM prielaida, o vėliau (132a7-8) pateikiama CU prielaida, kurioje pasakoma, kad dėl didumo idėjos dideli daiktai yra dideli. Šioje vietoje graikiškame tekste yra ϕ - priežastinis arba instrumentinis datyvas. OM ir CU atskyrimas padeda išspręsti ginčą dėl „tik viena“ ir „bent viena“ idėja. OM nurodo, kad yra bent viena idėja virš fenomenų. O „tik viena“ pasirodo CU prielaidoje, kai kalbama apie priežastingumą – kuri viena iš idėjų yra priežastis? Sharvis mano, kad be CU prielaidos kitos prielaidos neveda prie regreso ar prieštaravimo.³³

Sharvis teigia, jog netapatumas nėra prielaida. Jeigu TŽA būtų skirtas paneigti unikalumui, tai tuomet nebūtų implikuojamas joks regresas. Be to, jo manymu, netapatumas, priešingai negu kitos prielaidos, nėra randama Platono idėjų teorijoje. Sharvis nurodo, kad netapatumas yra atvejis bendrojo priežastinio principo – niekas negali būti savo paties priežastimi. Kadangi Sharvis mano, kad netapatumas nėra TŽA ar Platono idėjų teorijos prielaida, tai jis jos savo interpretacijoje nesuformuluoja. Tai ką ši prielaida atlieka kitų autorių interpretacijose, šioje interpretacijoje išplaukia iš CU, autopredikacijos ir priežastinio

³¹ Ibid., p. 89-93.

³² Sharvy, Richard, 1986: „Plato's Causal Logic and the Third Man Argument“, *Noûs*, 20 (4), p. 508-509.

³³ Ibid., p. 509-511.

vienpusiškumo – „p, nes p“ yra neįmanomas (Platonas to niekur nesako, bet tai pakankamai racionalu jam priskirti)³⁴.

Sharvis, komentuodamas autopredikacijos prielaidą, teigia, jog ji nėra savarankiškas atskiras teorijos principas, bet nurodo, kad jis reikalingas dėl aiškinamosios teorijos funkcijos. Idėjos buvimas F paaiškina kodėl fenomenai yra F. Kadangi autopredikacija nepasirodo kaip atskira prielaida, tai ją galima įkomponuoti į CU principą ir gauti tokį teiginį.

CU-SP – yra tik viena idėja, ir dalykai turi savybę, nes joje dalyvauja ir dėl to, kad pati idėja turi tą savybę.

Šitaip suformulavus prielaidą, begalinis regresas neprasideda, tačiau kyla priežastinis prieštaravimas – idėja yra F, nes idėja yra F. Šis prieštaravimas kiltų netgi jeigu principu būtų „bent viena“ idėja. Bet TŽA, pasak Sharvio, nėra skirtas parodyti šio principo prieštarumą. Juk Parmenidas prieina begalinį regresą, o ne priežastinį prieštaravimą.³⁵

Norint, kad CU-SP turėtų vienio-virš-daugio charakterį, reikia pasitelkti aibių arba klasių sąvokas. Todėl Sharvis pasiūlo tokią formuluotę.

S-C-SP – egzistuoja idėja F, dėl kurios bet kurios aibės S nariai turi savybę F, nes jie dalyvauja toje idėjoje ir dėl to, kad pati idėja turi savybę F.

Šioje formuluotėje nėra nieko pasakoma apie idėjos unikalumą, bet vis tiek yra gaunamas priežastinis prieštaravimas ir begalinis regresas. Šioje interpretacijoje niekur nepasirodo neišsakytos prielaidos. TŽA aiškinamas priežastiniu principu, į kurį nurodo jungtukas „nes“. Nepaisant to, kad atrodo, jog TŽA paneigia „tik viena“ idėja, reikia atsižvelgti į tai, jog prieš tai esančiame tekste Parmenidas kritikuoja teoriją už tai, jog ji nieko nepaaiškina. Tas, kuris laikosi teorijos, galėtų atmesti unikalumo tezę, tačiau jam vis tiek kiltų problemų dėl regreso, nes jis parodo, kad teorija nieko nepaaiškina.³⁶

S-C-SP veda prie begalinio priežastinio regreso. Sharvis teigia, kad jo būtų galima išvengti tik modifikavus šį principą. Reiktų, kad idėjos būtų išimtis iš S-C-SP. Kitaip sakant, reikia, kad būtų pirmosios priežastys, kurios pažinimui suteiktų tvirtą pagrindą. Šio principo

³⁴ Ibid., p. 512-514.

³⁵ Ibid., p. 514-516.

³⁶ Ibid., p. 520-522.

apribojimas tik fenomenams būtų *ad hoc* sprendimas. Bet Platonas turi kitą išeitį. Jis pasitelkia skirtumą tarp buvimo tobulu F ir buvimo F netobulai.

S-C-SP-I/P – yra tik viena idėja, dėl kurios bet kurios aibės S nariai yra F netobulai, nes jie dalyvauja toje idėjoje ir dėl to, kad ta idėja yra F tobulai.

Šitoje formuluotėje dalyvavimas idėjoje reiškia tos idėjos imitavimą. Sharvis pabrėžia, kad F čia nėra vartojamas dvejomis prasmėmis. Idėja ir fenomenai yra F ta pačia prasme. Tačiau jie yra F skirtingais būdais. Idėjos tobulai, fenomenai – netobulai. Sharvis apibendrina savo poziciją. TŽA yra nukreiptas į S-C-SP. Jis veda prie begalio priešastinio regeso. Tai veda prie išvados, kad idėjos negali paaiškinti fenomenų. Parmenidas tai ir pasako (133e4-134a1). Platonas, Sharvio manymu, S-C-SP problemas siūlo spręsti pasitelkus skirtį tarp buvimo F tobulai ir netobulai.³⁷ Tokiu atveju idėjos yra pirmosios priešastys ir tobuli pavyzdžiai, kurie savybių negauna iš nieko kito.

Idėjų teorijos prielaidų prieštarumas

Geacho-Vlastoso ginčas

Geachas pritaria Vlastos dėl to, jog TŽA yra atviras Platono sutrikimas. Jis laikosi nuomonės, jog Platonas pats niekada nesuprato ir nesuformulavo nesuderinamų prielaidų, slypinčių TŽA. Geachas parodo, kad autopredikacijos ir netapatumo prielaidos ne tik kad yra nesuderinamos, jos dar ir formaliai prieštaraujančios viena kitai. Netapatumas – F-umas nėra F. Autopredikacija – F-umas yra F. Taigi šių prielaidų santykis yra kaip p ir $\sim p$. Geachas mano, kad tokio prieštaravimo negalima lengvai primesti Platonui. Todėl jis siekia parodyti, kad yra grupė prielaidų, kurių Platonas galėjo laikytis, ir kurios TŽA prieštaravimą padarė sunkiau įžvelgiamą.³⁸

Geachas mano, kad TŽA slypi šios neišsakytos prielaidos.

- (1) Yra aibė, sudaryta iš daug F, kurie nėra idėjos.
- (2) Jeigu x yra idėja dėl kurios y yra F, tai y nėra idėja dėl kurios x yra F.

³⁷ Ibid., p. 523-525.

³⁸ Geach, Peter Thomas, 1956: „The Third Man Again“, *The Philosophical Review*, 65 (1), p. 72.

- (3) Jeigu A yra aibė, sudaryta iš kelių F, ir x yra F, kuris nepriklauso aibei A, tai tuomet yra aibė, sudaryta iš aibės A elementų ir x ($A + x$).
- (4a) Kažkoks F yra idėja, dėl kurios visi kiti F yra F.
- (4b) Bet kurioje aibėje, sudarytoje iš kelių F, visi F yra F dėl idėjos, kuri yra F.

Platonas TŽA pradžioje laikosi (4a) prielaidos – kažkoks F yra idėja, dėl kurios visi kiti F yra F. Bet vėliau, teigia Geachas, TŽA pasirodo prielaida (4b), kuri lemia viso argumento nenuoseklumą. (4b) – bet kurioje aibėje, sudarytoje iš kelių F, visi F yra F dėl idėjos, kuri yra F. (4a) kalbama apie vienintelę pirmąją priežastį, o (4b) kalbama apie tai, jog aibės elementai tampa F dėl idėjos, kuri pati yra F. Iš (2) ir (4a) prielaidų plaukia (5) – yra *tik* vienas F, kuris yra idėja ir dėl kurio visi kiti F yra F. Iš kitų prielaidų plaukia (6a) ir (6b). (6a) – yra be galo daug F, kurie yra idėjos, ir kurie dalykus, kurie nėra idėjos, padaro F. (6b) – nėra jokio F, kuris yra idėja ir dėl kurio visi kiti F yra F. (5) ir (6b) yra prieštaravimas, o (6b) galima gauti iš (6a). Platonas, Geacho teigimu, neatpažino ir nesuformulavo (4a) ir (4b) prielaidų, todėl ir negalėjo aptikti prieštaravimo argumente. (4a) ir (4b) būvimas argumente, Geacho manymu, nėra tiesiog netyčinė loginė klaida. (3) prielaida, leidžianti į vieną aibę paimti daiktus ir idėjas, prieštarauja idėjos unikalumui. (7) prielaida (unikalumas) galėtų būti tai, ką Platonas turi galvoje kalbėdamas apie idėjų atskirtumą. (7) – vienas ir vienintelis F, kuris yra idėja, daranti visus kitus dalykus F, nėra narys jokios aibės, sudarytos iš F dalykų. Dėl idėjos unikalumo Platonas laikosi (4b) prielaidos. Kitaip sakant, prieštaravimas TŽA kyla iš Platono įsipareigojimo idėjos unikalumo (atskirtumo) tezei ir natūralaus sprendimo, kad tą pačią savybę turintys dalykai gali priklausyti tai pačiai aibei.³⁹

Bet neleidimas idėjos paimti į aibę tėra *ad hoc* sprendimas. O jeigu sakysime, kad savybės turėjimas tarp idėjos ir daikto yra analogiškai, tai tuomet tiksliai kalbant reikėtų teigti, kad idėja yra F_1 , o ne F. Geacho manymu, idėjos neturi būti laikomos savybėmis. Santykis tarp idėjos ir fenomeno, yra panašus į santykį tarp svorio ir svorio standarto. Šis santykis yra analoginis. Tik svoro standartas sveria svarą, o visi kiti daiktai tik analogiškai sveria svarą. Bet nuo to mums nekyla noras sakyti, kad standartas sveria svarą₁, o ne tiesiog svarą⁴⁰.

Vlastosas reaguoja į Geacho interpretaciją ir mano, kad reikia postuliuoti kuo mažiau prielaidų, kurios panaikintų loginį tarpą TŽA. Taip pat pageidautina, kad prielaidos būtų rastos kituose Platono tekstų vietose. Geacho rekonstrukcijoje, Vlastos manymu, nėra nieko, kas

³⁹ Ibid., p. 77-81.

⁴⁰ Ibid., p. 81-82.

nurodytų į pirmąjį TŽA žingsnį. Pats Platonas nurodo, kodėl idėja turi būti viena (132a), o Geachas priima dvi prielaidas ir iš jų padaro šią išvadą. Be to, pas Geachą antrasis TŽA žingsnis yra įtrauktas į (6a) teiginio įrodymą. Vlastos teigia, kad tai, ką Platonas pasako eksplicitiškai, pas Geachą pradingsta. Vietoj to, kad pateiktų neišsakytas prielaidas, kurios papildytų Platono argumentą, Geachas viską išveda tik iš savo paties pateiktų prielaidų.⁴¹

Geacho interpretacija kritikuotina ir dėl to, kad jis labai sureikšmina momentą, kai keli dideli daiktai yra paimami į vieną aibę. Ar iš to, jog egzistuoja keli dideli daiktai, galima daryti išvadą, jog jie priklauso vienai aibei? Geachas sako, kad ne, nebent tai būtų atskirai pasakyta. Vlastos teigia, kad tekste nėra jokių įrodymų, kurie kalbėtų apie paėmimo į vieną aibę svarbą. Platonas niekur savo visuose tekstuose nekalba apie paėmimą į vieną aibę., t .y. apie (3) Geacho teiginį.⁴²

Vlastosas kritikuoja Geacho atskirtumo sampratą, išreikšta jo (7) prielaida. Pasak Vlastoso, idėjų atskirtumo teorija implikuoja autopredikaciją, ir todėl padaro įmanomą idėjų ir daiktų paėmimą į vieną aibę. Geachas mano, kad apie idėjas sakyti F galima tik analogiškai, ir tai (7) prielaidą padaro teisinga (reasonable). Jeigu tokia analoginė vartosena leidžia idėjas ir daiktus vadinti F, tai vis tiek reikia paaiškinti, kodėl negalima idėjos ir fenomenų paimti į vieną aibę, atskirai nenurodant, kad (3) yra teisingas, ir pateikti įrodymą, kad Platonas tikrai taip manė. Jeigu tokia analoginė vartosena leidžia paimti į bendrą aibę idėjas ir daiktus, tai tuomet, pasak Vlastoso, teks keisti Geacho aksiomas ir tuomet kils problemų su dedukcija.⁴³

Vlastosas taip pat kritikuoja Geacho idėjų palyginimą su standartais. Standartas, pasak Vlastos, yra kažkas kito negu kiti daiktai. Ir teisinga būtų sakyti, kad standartas nesveria svaro. Tai tarsi sakyti, kad trejetas sveria svarą. Todėl svoro standartas nėra tinkamas palyginimas su dalyku, kuris yra F ir kuris negali būti paimtas į bendrą aibę su kitais F.⁴⁴

Vlastosas pritaria, kad idėjų ir daiktų paėmimas į vieną aibę yra prieštaravimo šaltinis ir kad atmetus šią prielaidą prieštaravimas dingtų. Svarbu tai, kad Geachas atkreipia dėmesį į tai, kad idėjos yra standartai, o ne savybės ar charakteristikos. Vlastos mano, kad idėjos atlieka dvi funkcijas – savybės ir standarto. Šios funkcijos yra nesuderinamos ir keliančios loginę įtampą⁴⁵. Idėjos buvimas savybe implikuoja jusliškumą, o buvimas standartu, atskirtumą, antjusliškumą.

⁴¹ Vlastos, Gregory, 1956: „Postscript to the Third Man: A Reply to Mr. Geach“, *The Philosophical Review*, 65 (1), p. 83-84.

⁴² *Ibid.*, p. 85.

⁴³ *Ibid.*, p. 86-87.

⁴⁴ *Ibid.*, p. 87-89.

⁴⁵ *Ibid.*, p. 89-90.

Vienio-virš-daugio ir unikalumo priešprieša

Cohenas nurodo, kad iš Vlastoso ir Sellarso ginčo kyla dvi alternatyvos. Arba TŽA kalbama *tik* apie vieną idėją ir tuomet turime prieštaraujančių prielaidų rinkinį, arba kalbama apie *bent* vieną idėją ir tuomet neturime prieštaraujančių prielaidų rinkinio, tačiau nukrypstame nuo teksto. Coheno siūloma alternatyva yra ta, kad įmanoma TŽA interpretuoti kaip argumentą apie *tik* vieną idėją ir taip pat turėti suderinamų prielaidų rinkinį. Cohenas Sellarso teiginį (G) bando modifikuoti taip, kad jame būtų „tik viena“ idėja ir kad jis kartu su autopredikacijos ir netapatumo prielaidomis nesukurtų prieštaravimo argumente.⁴⁶

Cohenas savo OM versiją suformuluoja suskirstydamas fenomenus ir idėjas į skirtingus lygmenis⁴⁷. Nulinis lygmuo būtų tas, kuriam priklauso tik visi fenomenai, pasižymintis savybe F. Pirmajam lygmeniui priklauso tik F idėja₁, antrajam – tik F idėja₂ ir t. t.

Be to, Cohenas atkreipia dėmesį į tai, ką Platonas turi galvoje OM prielaidoje sakydamas, kad vienis yra *virš* daugio. Tai, jo manymu, reiškia, kad viena idėja yra virš kiekvieno joje dalyvaujančio dalyko, o ne virš jų visų drauge. Todėl Cohenas pateikia tokį ryšio *virš* apibrėžimą – x yra virš y reiškia, kad y, o jeigu y yra aibė, tai kiekvienas jos narys, dalyvauja x⁴⁸. Bet tokiu atveju, Coheno manymu, jau bus kalbama ne apie vienio ir vienio santykį ar vienio ir daugio santykį, bet daugio ir daugio santykį, nes tik tai neprieštarauja antrajam TŽA žingsniui. *Virš*, pasak Coheno, yra daugio-daugio santykis, nes ne tik idėja₁, bet ir idėja₂ ir visos kitos idėjos be galo yra virš fenomenų. Cohenas siūlo atsižvelgti ir į tai, jog idėja gali būti *iškart virš* kokios nors aibės. Pavyzdžiui, idėja₁ yra *iškart virš* fenomenų aibės. Jis pateikia tokį apibrėžimą – x yra *iškart virš* y reiškia, kad x yra virš y ir x yra virš visų ir tik tų aibių, kurių lygmuo lygus ar žemesnis už y. Taigi, santykis *virš* gali būti daugio-daugio santykis, o *iškart virš* yra vienio-daugio santykis. O TŽA juk ir reikia vienio-daugio santykio. Todėl Cohenas suformuluoja tokį OM prielaidos apibrėžimą – bet kokiai aibei, sudarytai iš F dalykų, yra tik viena idėja *iškart virš* tos aibės. Dabar Cohenas gali šitaip formalizuoti TŽA:

1. α yra aibė F dalykų ir jų lygmuo yra n
2. yra tik viena idėja *iškart virš* aibės α , tai idėja₁
3. idėja₁ yra n+1 lygmenyje
4. idėja₁ nėra aibės α narys
5. aibių sąjunga $\alpha \cup \{\text{idėja}_1\}$ yra n+1 lygmenyje

⁴⁶ Cohen, S. Marc, 1971: „The Logic of the Third Man“, The Philosophical Review, 80 (4), p. 456-459.

⁴⁷ Ibid., p. 461.

⁴⁸ Ibid., p. 465.

6. yra tik viena idėja iškart virš α , tai idėja₂
7. idėja₂ yra n+2 lygmenyje
8. idėja₂ nėra aibės $a \cup \{idėja_1\}$ narys
9. vadinasi, idėja₂ netapati idėjai₁
- ... etc.

Taip formalizuotame argumente autopredikacija ir netapatumas tiesiogiai nepasirodo. Tai, Coheno nuomone, atitinka Platono tekstą. Autopredikacija šiuo atveju yra ne argumento prielaida, o gludi idėjos apibrėžime. Netapatumas taip pat yra ne prielaida, o nuoseklus OM taikymo pasekmė. Tokia interpretacija gera, nes ir pats Platonas kaip prielaidą suformulavo tik OM. Tokia OM prielaidos interpretacija gera dar ir dėl to, jog ji atspindi Platono nuomonę, kad OM lemia, jog virš aptariamos aibės yra tik viena idėja ir kad virš pradinės, fenomenų aibės, gali būti daugiau negu viena idėja. Bet tokia OM prielaida neįrodo unikalumo tezės. Tai, jog virš kiekvienos aibės yra unikali idėja neįrodo to, kad labiausiai rūpi Platonui, kad yra tik viena idėja, nurodanti į predikatą. Cohenas teigia, jog Platonas nurodo OM kaip priešastį laikytis U. Tačiau tai veikia tik iš pradžių. Parmenidas pratęsia samprotavimą ir parodo, kad OM ne pagrindžia U, o ją paneigia.⁴⁹

Taigi, TŽA tikslas yra nurodyti nesuderinamumą tarp OM ir U. Cohenas mano, kad „Valstybininke“ (262a-263d) Platonas atmeta OM prielaidą. Taigi, TŽA skirtas tam, kad parodytų loginius OM prielaidos trūkumus. Tai Platonui padėjo atmesti pernelyg paprastą ir neteisingą teoriją.⁵⁰

Idėjų begalybių problema

TŽA galima įžvelgti nuorodą ir į kitokius loginius idėjų teorijos prieštaravimus. Ricklessas atkreipia dėmesį į pačią TŽA pabaigą ir kelia klausimą ką reiškia, kad kiekviena idėja yra daugybė? Galbūt tai, jog TŽA išvada galioja visoms skirtingoms idėjoms (didumui, mažumui, grožiui ir pan.)? Ricklessas taip nemano ir pasiūlo kitokią interpretaciją. Jo teigimu, čia kalbama apie tai, jog kiekviena didumo idėja yra begalinis daugis.⁵¹

Tyrėjas nurodo į „Filebą“ (14c8–d3), kuriame parodoma, kad jeigu X dalyvauja begalėje idėjų, tai X yra begalinis. Jis taip pat nurodo į antrąją hipotezę „Parmenide“ (142d1-5), kur remiamasi principu, kad jeigu X dalyvauja F, tai F yra X-se. Atsižvelgus į „Filebe“ randamą

⁴⁹ Ibid., p. 465-469.

⁵⁰ Ibid., p. 473-475.

⁵¹ Rickless, Samuel C., 2006: „Plato's Forms in Transition“, Cambridge University Press, New York, p. 69.

principą, galime nesunkiai suprasti, jog didumo idėja, dalyvaujanti begalėje kitų didumo idėjų, pasidaro daugių. O tai juk nesuderinama su įsitikinimu, kad jokia idėja negali pasižymėti priešingybėmis. TŽA iš pradžių parodo, kad pagrindinės teorijos prielaidos yra nesuderinamos, nes idėjų begalybė, kylanti iš autopredikacijos ir, kaip teigia Rickless, nedalyvavimo savyje prielaidos, paneigia unikalumo prielaidą. Bet kodėl Platonas argumente kalba apie kiekvienos idėjos buvimą begaliniu daugių? Rickless mano, kad antroje hipotezėje, Platonas atmeta unikalumo prielaidą, parodydamas, kad egzistuoja begalybė vienio ir būties idėjų. Atmetus unikalumo prielaidą, TŽA nebekelia problemų, nes galima pripažinti, kad egzistuoja begalybė idėjų. Platonas, nurodydamas, kad kiekviena idėja yra daugis, nes dalyvauja begalybėje idėjų, parodo kitą prieštaravimą, kurio galima išvengti tik leidus idėjoms pasižymėti priešingybėmis.⁵²

Idėjų sampratų įvairovė

Moravcsikas išskiria penkias idėjų sampratas ir teigia, jog TŽA joms padaro skirtingą poveikį. Problema su autopredikacijos ir netapatumo prielaidomis, Moravcsiko manymu, yra ta, kad šie principai yra neaiškūs. Visų pirma, galima klausti ar (S2) predikatas F turi tą pačią prasmę jį priskiriant idėjoms ir fenomenams, ar (S1) F abiem atvejais vartojamas skirtingomis prasmėmis ir F priskiriamas idėjai pirmine prasme. Moravcsikas atkreipia dėmesį į tai, jog F (S1) teiginyje vartojamas skirtingomis prasmėmis (*sense*, o ne *meaning*). Kitaip sakant, F vartoseną antriniu atveju yra labai artima vartosenai pirmine prasme. Netapatumo prielaidą taip pat galima suprasti dvejopai. Galima manyti, kad (S3) teiginyje, turinčiame subjekto-predikato formą, subjektas ir predikatas nurodo į skirtingus esinius. Arba galima manyti, kad (S4) kiekviena skirtinga predikato F prasmė (*sense*) nurodo į skirtingus esinius.⁵³

Viduriniuosiuose dialoguose Platonas ne postuluoja, o išveda idėjų egzistavimą, naudodamasis skirtingais argumentais. Pasak Moravcsiko, skirtingi argumentai už idėjų egzistavimą skirti išspręsti skirtingas problemas ir numato skirtingas idėjų koncepcijas:

A) idėjos kaip *a priori* mintys.

B) idėjos yra tai, į ką nurodo mintys, kylančios ne iš juslinio patyrimo; idėjos vadinamos F pirmine prasme, o fenomenai vadinami išvestine prasme; tad idėjos pasitelkiamos kaip predikacijos paradigma.

⁵² Ibid., p. 71-75.

⁵³ Moravcsik, Julius Matthew Emil, 1963: „The 'Third Man' Argument and Plato's Theory of Forms“, *Phronesis*, 8 (1), p. 51-52.

C) idėjos kaip kriterijai, kuriais naudojantis fenomenai suskirstomi į rūšis.

D) idėjos yra tai, kas leidžia identifikuoti fenomenus.

E) idėjos yra konceptai.

Visų šių skirtingų sampratų neįmanoma suderinti. Idėjų sampratų įvairovė kyla iš problemų, kurias turėtų išspręsti idėjų teorija, įvairovės. Visos idėjų sampratos turi ir panašumų (antlaikiškumas, būties nepriklausomumas, nematerialumas, nekintamumas ir pan.). Platonas ir jo interpretatoriai, pasak Moravcsiko, šiems panašumams skyrė per daug dėmesio.⁵⁴

Atsižvelgus į visas idėjų koncepcijas, galima išspręsti idėjų apimties problemą (130b-d). Moravcsikas teigia, jog Platonas šioje vietoje nurodo savo abejonę galimybe suderinti visas idėjų sampratas. Tyrėjas abejoja, kad Platonas suprato savo idėjų koncepcijų skirtumus. Jis juk niekada nekalba apie daugiau ne vieną koncepciją tuo pat metu, ir niekada nesako, kad turi kelias idėjų koncepcijas. Be to, jis idėjų pažinimą sieja su jų matymu. Sprendžiant skirtingas problemas visada yra pamatoma kažkas abstraktaus, bet tie abstraktūs dalykai nevisada yra vienodi. Šitaip „matymo“ terminas paslepia idėjų sampratų skirtumus.⁵⁵

Moravcsikas mano, kad TŽA žymi kritinės refleksijos ir pervertinimo periodą Platono filosofijoje. Jo manymu, Platonas pirmą kartą apmąsto kaip viskas, ką jis yra pasakęs apie idėjas, dera tarpusavyje, ir kokių mastu tai, ką jis yra pasakęs, yra pažeista argumentų, kurie parodo kaip sunku yra apibrėžti ir nustatyti abstrakčių esynių tapatybę. TŽA yra apie didumo idėją, bet akivaizdu, kad argumentas yra universalus pobūdžio, nes jo išvada galioja visoms idėjomis. Moravcsikas šitaip rekonstruoja TŽA (čia a, b, c – fenomenai, o F, F₁, F₂ – idėjos).

P1 – mes suvokiame a, b, c kaip F dėl idėjos F, kuri yra viena.

P2 – mes suvokiame a, b, c ir idėją F tokiu pačiu būdu kaip suvokiame ir a, b, c.

C1 – mes suvokiame a, b, c ir idėją F kaip F ir kad taip galėtume padaryti turime teigti, jog egzistuoja idėja F₁.

P3 – mes suvokiame a, b, c, idėją F ir idėją F₁ tokiu pačiu būdu kaip suvokiame ir a, b, c, ir idėją F.

C2 – mes suvokiame a, b, c, idėją F ir idėją F₁ kaip F ir kad taip galėtume padaryti turime teigti, jog egzistuoja idėja F₂, etc.

Moravcsikas siekia nustatyti ar argumentas teisingas ir ar Platonas buvo įsipareigojęs šioms prielaidoms? Jis taip pat patikslina savo P2 prielaidą ir paaiškina ką reiškia „tokiu pačiu būdu“.

⁵⁴ Ibid., p. 53-55.

⁵⁵ Ibid., p. 56.

P2* – jeigu mes suvokiame a, b, c kaip F ir tai numano idėjos F egzistavimą, tai tuomet mes taip pat suvokiame a, b, c ir idėją F kaip F ir tai numano idėjos F₁ egzistavimą.⁵⁶

Ši interpretacija nenumato implicitinių prielaidų nesuderinamumo. Be to, reikia atkreipti dėmesį į tai, jog P2, C1 ir t. t. neteigiama, jog mes suvokiame kiekvieną būtybę, priklausančią minimoms klasėms, kaip F, dėl tos pačios idėjos. Šie teiginiai tiesiog nurodo, kad tam, jog suvoktume kiekvieną iš esinių, kaip F, turime numanyti, kad egzistuoja esinys anapus minimos klasės. Jeigu vietoj P2 ir P3 įsistatome P2* ir P3* (P3 performuluotas kaip P2 performuluotas į P2*) tai matome, kad argumentas yra teisingas.

Dabar reikia įsitikinti, kad Platonas buvo įsipareigojęs P2*. Kad tai sužinotume, reikia tyrinėti autopredikacijos ir netapatumo prielaidas. Moravcsikas atkreipia dėmesį į tai, jog (S2) autopredikacijos prielaidos nereikia sureikšminti; nors ji yra absurdiška, bet pati viena nepriveda prie begalinio regeso. Kitaip sakant, idėjų sudaiktinimas nėra pakankama prielaida, leidžianti pasiekti idėjų begalybę.

(S1) F, priskiriant idėjoms ir fenomenams, vartojamas skirtingomis prasmėmis ir F priskiriamas idėjai pirmine prasme.

(S2) predikatas F turi tą pačią prasmę jį priskiriant idėjoms ir fenomenams.

(S3) teiginyje, turinčiame subjekto-predikato formą, subjektas ir predikatas nurodo į skirtingus esinius.

(S4) kiekviena skirtinga predikato F prasmė (*sense*) nurodo į skirtingus esinius.

Moravcsikas mano, kad labiau tikėtina, jog Platonas laikėsi (S4) ir (S1) prielaidų. (S3) nesuderinama su tokiais teiginiais kaip „egzistavimas egzistuoja“, kuriems Platonas, buvo įsipareigojęs. Nors Platono tekstuose nerandame aiškaus įsipareigojimo nei (S1), nei (S2) prielaidoms, vis dėlto, Moravcsikas (S2) prielaidą laiko absurdiška ir todėl yra linkęs Platonui nepriskirti šio požiūrio. (S1) privalumas yra tas, jog ši prielaida suteikia idėjoms tapatybės kriterijų. Dėl šios prielaidos Platonas viduriniuosiuose dialoguose idėjas gali laikyti atskirais, apibrėžtais, sau pakankamais esiniais.

(S1) prielaida yra esminė TŽA dalis. Ne visos idėjų koncepcijos įpareigoja laikytis (S1). Šia prielaida remiasi tik B) ir D) idėjų sampratos. Tai rodo, kad nėra aiškaus atsakymas ar

⁵⁶ Ibid., p.56-58.

Platonas laikėsi (S1). Taigi nėra ir aiškaus atsakymo ar TŽA paneigia idėjų teoriją. Kadangi Platonas aiškiai neatskyrė skirtingų idėjų koncepcijų, tai natūralu, kad jis nepateikė jokio atsakymo į argumentą. B), C), D) koncepcijų vėlyvojoje teorijoje nebelieka, o A) ir E) koncepcijos lieka. Tai rodo, kad nors Platonas aiškiai ir nesuformulavo TŽA pasekmių, jis nujautė kryptį, kuria reikia keisti idėjų teoriją.⁵⁷

Moravcsikas aptaria ir tai kokią žalą argumentas padaro idėjų teorijai. Platonas apibendrina, jog nuo teiginio, jog kiekviena idėja yra viena, buvo pereita prie teiginio, jog jų yra begalybė. Moravcsikas siūlo atsižvelgti į šios išvados padarinius idėjų tapatybei. Kai Platonas sako, kad kiekviena idėja yra viena, jis turi galvoje, kad kiekviena idėja turi savo tapatybę ir kad idėjų tapatybės kriterijus atitinka proto reikalavimus. Tikroji TŽA žala – šis argumentas parodo, kad (S1) prielaida, kuri suteikė tobulą kriterijų idėjų tapatybei, veda prie tos tapatybės sunaikinimo kai ją sujungiame su kitomis prielaidomis.⁵⁸

Dalyvavimo sąvokos kritika

Vizualus argumento pobūdis

Pickeringas mano, kad pirmoji TŽA versija skiriasi nuo antrosios. Antrojoje TŽA versijoje kritikuojamas kopijos-originalo santykis ir parodoma, kad šis santykis tarp idėjų ir fenomenų implikuoja autopredikacijos, netapatumo ir vienio-virš-daugio prielaidas, kurios veda prie begalinio regresio. Šiuo argumentu siekiama parodyti, kad reikia atsisakyti autopredikacijos prielaidos, taigi ir kopijos-originalo teorijos, implikuojančios šią prielaidą. Pickeringas mano, kad pirmoji TŽA versija yra visiškai kitoks argumentas. Ji remiasi specifine dalyvavimo samprata ir nenumato autopredikacijos, vienio-virš-daugio bei netapatumo prielaidų.⁵⁹ Kitaip sakant, antroji TŽA versija, kaip nurodo ir Vlastosas, yra dedukcinis argumentas, kuriame nuo prielaidų einama prie išvados, o pirmoji TŽA versija yra kitokios rūšies argumentas.

Prieš pradėdant pirmosios TŽA versijos analizę, svarbu atkreipti dėmesį į argumento kontekstą, kuris atskleidžia, kad problemos kyla iš dalyvavimo sąvokos. Tyrėjo manymu, keturi centriniai pirmosios dialogo dalies argumentai (130e4-133a10) yra artimai susiję ir jie parodo, kad problemos, kylančios iš nesugebėjimo nurodyti dalyvavimo sąvokos specifikos, neleidžia

⁵⁷ Ibid., p. 60.

⁵⁸ Ibid., p. 61.

⁵⁹ Pickering, F. R., 1981: „Plato's `Third Man' Arguments“, *Mind*, 90 (358), p. 263-264.

adekvačiai suformuluoti idėjų teorijos. Pickeringas klausia: kaip Sokrato pasiūlymas specifikuoti dalyvavimo sąvoką, naudojantis kopijos-originalo teorija, gali būti laikomas racionalių žingsniu diskusijoje, kai prieš tai esantys argumentai parodo, kad dalyvavimo sąvoka veda prie absurdo? Pickeringas siūlo tokią interpretaciją, pagal kurią Sokrato pasiūlymą galima laikyti racionalių. Sokrato pasiūlymas yra racionalių tik tuo atveju, jeigu jis suvokia, kad ankstesnė dalyvavimo samprata rėmėsi fiziniu idėjos egzistavimu fenomenuose, o antroje TŽA versijoje pasiūlyta samprata (kopijos-originalo) to išvengia.⁶⁰

Pickeringas atkreipia dėmesį į pirmosios TŽA versijos vizualumą. Argumento pradžioje Parmenidas kalba apie Sokrato mintis, kurios jam kyla *žiūrint* į kelis didelius dalykus. Vėliau Parmenidas nurodo į Sokrato mintis, kuomet jis proto akimis *žiūri* į didelius dalykus ir pirmąją didumo idėją. Taip pat argumente vartojami kiti žodžiai, turintys vizualines konotacijas. Kai argumente randame tokias į jusliškumą nurodančias išraiškas, tai, Pickeringas manymu, reiškia, kad išvados argumente padaromos remiantis jusline patirtimi.⁶¹

Parmenidas teigia, jog Sokratas laikosi požiūrio, kad yra viena didumo idėja, remdamasis jusliniu patyrimu. Kai Sokratas regi kelis didelius dalykus, tai jis, Parmenido teigimu, padaro juslinį sprendinį, mato, kad yra viena didumo idėja bendra visiems stebimiems dalykams. Panašiai yra mąstoma ir toliau. Pseudo-juslinėje patirtyje, žiūrėdamas proto akimis į didelius fenomenus ir didumo idėją, Sokratas vėl pamato visiems stebimiems objektams bendrą vieną didumo idėją. Sokratas taip pat mato, kad ši nauja idėja nėra tapati pirmajai. Tokiu būdu Parmenidas parodo, kad tęsiant argumentą idėjų bus be galo daug. Taigi, pirmoji TŽA versija parodo, kad jusline patirtimi paremtas argumentas, kuris veda prie išvados, jog egzistuoja viena idėja, jeigu yra pratęsiamas, parodo, kad iš tiesų egzistuoja be galo daug idėjų.

Pickeringas nurodo, kad šis argumentas remiasi dalyvavimo, kaip ryšio tarp fizinių objektų, samprata, pateisinančia juslinio patyrimo patikimumą. Ji suveikia, kai idėja priskiriama tai pačiai aibei kaip ir dideli fenomenai. Tiksliai kalbant, prielaida yra ta, kad dalyvavimo sąvoka nusako ryšį tarp dalykų, turinčių savybę ir pačios savybės.⁶² Taigi, ši dalyvavimo sąvoka idėjas laiko fiziniais objektais ir fenomenų savybėmis. Jeigu ši prielaida būtų paneigta, tai Parmenidas negalėtų patikimai remtis jusline patirtimi. Kai argumentas remiasi jusline patirtimi, tai nebereikia remtis jokiais bendraisiais principais. Sokratas nesutiks, kad egzistuoja kita idėja, jeigu nemanytų, kad idėjos pasižymi savybėmis, kurias suteikia fenomenams. Bet tai nereiškia, kad šiame argumente slypi autopredikacijos prielaida, kuri yra

⁶⁰ Ibid., p. 264-265.

⁶¹ Ibid., p. 264-266.

⁶² Ibid., p. 267.

nesuderinama su kitomis prielaidomis. Parmenidas skatina Sokratą vizualizuoti idėją šalia didelių fenomenų. Ši procedūra skatina nesąmoningai pradėti laikyti didumo idėją didele.⁶³ Todėl galima teigti, jog dėl to, kad argumentas vystomas pasitelkus vaizduotę, autopredikacija ir kitos prielaidos pirmoje TŽA versijoje nepasirodo kaip teoriniai postulatai.

Tokia interpretacija, Pickeringo manymu, gera tuo, jog ji geriau paaiškina skirtingų argumentų ryšį, nes parodo, kad juos visus sieja siekis specifikuoti dalyvavimo sąvoką. Antros TŽA versijos dalyvavimo samprata nėra fizinė ir nurodo į ryšį tarp skirtingų tikrovės lygmenų objektų. Vis dėlto, Parmenidas parodo, kad ir tokia dalyvavimo samprata priveda prie idėjų begalybės. Visų šių argumentų moralas, pasak Pickeringo, yra tas, kad bet kokia dalyvavimo samprata priveda prie TŽA.⁶⁴

Autoparticipacija

Curd nagrinėja ryšį tarp TŽA ir dalyvavimo sąvokos. Ji atkreipia dėmesį į tai, jog Zenono kritika yra nukreipta prieš dvejopai suprantamą daugį: 1) esinių daugį (skaitinis daugis) ir 2) predikatų daugį viename esinyje (predikacinis daugis). Sokrato pasiūlyta teorija, jos manymu, turi paneigti abiejų daugių kritiką. Parmenidas, kritikuodamas idėjų teoriją, siekia parodyti, kad pačios idėjos taip pat pasižymi daugiu abejomis prasmėmis. Pats Sokratas teigia, jog jis būtų labai nustebęs jeigu kas nors parodytų, kad pats vienis yra daugis arba kad pats daugis yra vienis. Parmenidas (131c5-e1) parodo, kad idėjos nėra vienis predikatine prasme, o vėliau TŽA (132a1-b2) jis parodo, kad idėjos yra daugis ir skaitine prasme.⁶⁵

Sokrato idėjų teorija reikalauja, kad idėjos būtų atskirtos nuo fenomenų ir kad būtų kažkoks dalyvavimo santykis tarp jų. Curd atkreipia dėmesį, jog Sokratas su Parmenidu sutinka, kad dalyvavimas reiškia, kad fenomenas turi arba visą idėją, arba dalį idėjos. Be to, tekste dar (131a4-7) nurodoma, kad nėra jokio kito būdo suprasti dalyvavimą.⁶⁶

Pirmasis argumentas parodo, kad idėja yra padalinta ir negali būti viena. Padalinta idėja yra arba ir F, ir F priešingybė, arba padalinta idėja tampa savo priešingybe, todėl fenomenas gauna savybę iš idėjos per idėjos dalį, kuri pati yra tos savybės priešingybė. Šis argumentas yra paremtas dvejomis prielaidomis: 1) idėja yra išdalinta fenomenams; 2) autopredikacija. Šiame argumente pasirodo autopredikacijos prielaida, pagal kurią idėja F yra ne tik F-umo prigimtis

⁶³ Ibid., p. 267-268.

⁶⁴ Ibid., p. 268-269.

⁶⁵ Curd, Patricia Kenig, 1986: „Parmenides" 131c-132b: Unity and Participation“, History of Philosophy Quarterly, 3 (2), p. 127.

⁶⁶ Ibid., p. 128.

(ką reiškia būti F), bet idėja F pati turi savybę F. Vlastoso autopredikacijos prielaida, pasak Curd, nesuderinama su ankstyvųjų ir viduriniųjų dialogų idėjų teorija. Curd, sekdamas Nehamasu, siūlo, kad teiginiai „F-umas yra F“ būtų suprantami kaip „F-umas yra tai, ką reiškia būti F“. Tai reiškia, kad F-umas yra F prigimtis arba esmė. Tai nereiškia, kad F-umas turi savybę F. Bet „Parmenide“ randame autopredikacijos prielaidą. tyrėjos manymu, šios prielaidos atsiradimą lemia tai, jog prieš tai suformuluota dalyvavimo samprata ir pateikti pavyzdžiai sudaro įspūdį, jog idėjos yra objektai, kurie gali būti dalinami.⁶⁷

TŽA yra dar vienas argumentas nukreiptas prieš dalyvavimo sąvoką, suprantamą kaip dalių ir visumos santykis. Tokia dalyvavimo samprata ir autopredikacijos prielaida prieštarauja idėjos unikalumui. Šiame argumente sakoma, kad dideli fenomenai ir didumo idėja yra dideli ta pačia prasme. Pasak Curd, taip manyti verčia pasirinktas dalyvavimo sąvokos supratimas. Bet tada jau reikia aiškinti, kad didumo idėja savo didumą gauna iš kitos idėjos ir taip be galo. Šis begalinis regresas yra mirtinas teorijai, nes pagal ją yra tik viena idėja.

Sokratas nebando išvengti TŽA pavojaus sakydamas, kad gali būti be galo daug idėjų ar kad didumo idėja save pačią padaro didele. Pirmuoju atveju teorija neatliktų aiškinamosios funkcijos. Be to, Curd parodo, kad teorija, nors šiuo atveju ir išvengtų prieštaravimo tarp idėjos unikalumo ir idėjų begalybės, vis tiek būtų prieštaringa, nes idėja₁ ir idėja₂ abi yra tai, ką reiškia būti F. Bet kadangi šios idėjos negali būti tapačios, tai vadinasi, kad „tai, ką reiškia būti F“ nėra tapatu „tai, ką reiškia būti F.“ Mokslininkė teigia, jog autoparticipacija, idėjos dalyvavimas savyje pačioje, gali padėti išvengti TŽA. Bet ji pasirodo tik antroje Parmenido hipotezėje, kai jau pirmoje hipotezėje yra parodytos dalyvavimo ir atskirtumo problemos bei parodyti viduriniųjų dialogų teorijos nenuoseklumai.⁶⁸

Konstruktyvi kritikos funkcija

Idėjos kaip paradigmos

Šioje darbo dalyje pateikiamos tų mokslininkų interpretacijos, kurie laikosi pozicijos, jog trečiojo žmogaus argumentas yra skirtas ne idėjų teorijos paneigimui, o geresniam jos supratimui.

Chernissas analizuoja antrąją TŽA versiją ir Platono terminų vartoseną, kuri paneigia autopredikacijos prielaidą. Chernissas bando parodyti, jog Platonas „Parmenide“ neatmeta

⁶⁷ Ibid., p. 128-131.

⁶⁸ Ibid., p.132-133.

paradigmatizmo. Platonas to nepadarė galimai dėl to, kad jis manė, jog Parmenido išsakyti priekaištai yra irelevantiški arba neteisingi. Jis taip pat nepateikė jokių eksplacitiškų paneigimų. Galbūt todėl, kad manė, jog atsakymas į kritiką yra implikuojamas kituose tekstuose apie idėjas, arba dėl to, kad buvo įsitikinęs, jog pats skaitytojas gali paneigti kritiką. Chernissas pastebi, kad Parmenidas nesako, kad neįmanoma paneigti kritikos; filosofas kaltina jauną Sokrato amžių ir patirties dialektikoje stoką (135c-d).

Chernissas mano, kad iš pradinio Sokrato teiginio negalima daryti išvados apie panašumo tarp idėjos ir fenomenų abipusiškumą. Sokratas teigė, jog tik santykis dalykų, kurie nėra idėjos, su idėjomis yra santykis kaip tarp atvaizdo ir originalo (132d). Pagal Sokrato hipotezę idėja yra originalas, o fenomenas yra atvaizdas⁶⁹. Chernissas nurodo į tai, jog Parmenidas iškreipia pradinį Sokrato teiginį. Parmenidas (132d9-e1) vietoj *εἰκασθῆναι* (būti atvaizdu) vartoja *μετέχειν* (dalyvauti) ir teigia, jog *bet kokie* du dalykai, kurie yra panašūs, turi dalyvauti viename tame pačiame dalyke. Sokratas su tuo sutinka. Jeigu Parmenidas būtų vartojęs *εἰκασθῆναι*, tai, Chernisso manymu, iš karto būtų aišku, kad kritikuojamas ne idėjų kaip paradigmų egzistavimas, o požiūris į originalo ir atvaizdo santykį apskritai. Jeigu šis argumentas būtų teisingas, joks dalykas negalėtų turėti panašumo, nes argumentas veda prie idėjų begalybės.⁷⁰

Parmenidas, formuluodamas savo universalią prielaidą, teigia, kad bet kokie du dalykai, taip pat ir fenomenas kartu su savo idėja, turi ta pačia prasme turėti ar dalintis ta pačia savybe, kuria yra panašūs. Šitam ir kitam Parmenido argumentui, skirtam paneigti kiekvienos idėjos unikalumą, svarbu bendros savybės tarp fenomeno ir idėjos turėjimas. Chernissas nurodo, kad antros TŽA versijos pabaigoje Parmenidas atkreipia dėmesį į tai, jog regresas priklauso nuo šitaip suprastos autopredikacijos prielaidos. Tai gali reikšti, jog Platonas suvokė šią prielaidą ir jos tyčia neišsakė.

Chernissas mano, kad tokie teiginiai kaip „teisingas teisingumas“ ar „gražus grožis“ gali nurodyti ne į savybės turėjimą, o į identiškumą. Chernisso nuomone, galima parodyti, jog Platonas suprato skirtumą tarp identiškumo ir atribucijos ir sąmoningai atmetė tai, ką Vlastos manė, kad Platonas nesąmoningai priėmė. Jis pateikia pavyzdį iš antros „Parmenido“ dalies (158a), kurioje teigiama, kad tai, kas dalyvauja vienio idėjoje, nėra vienis, nes priešingu atveju tai nedalyvautų vienio idėjoje, o būtų vienis, o tik vienio idėja gali būti vienis. Iš šios teksto vietos matome, kad „yra x“ turi dvi prasmes: 1) turi savybę x ir 2) yra tapatus x. Antroji prasmė naudojama kalbant tik apie idėjas, kai naudojama išraiška „αὐτὸ τὸ x“. Chernissas teigia, jog

⁶⁹ Cherniss, Harold, 1957: „The Relation of the Timaeus to Plato's Later Dialogues“, The American Journal of Philology, 78 (3), p. 252-253.

⁷⁰ Ibid., 253-254.

„idėja x yra x“ reiškia „idėja x ir x yra tapatūs ir taigi idėja x neturi savybės x“. Jeigu Platonas naudojami šia skirtingi antroje dialogo dalyje, tai galima numanyti, kad jis apie ją žinojo ir pirmojoje dalyje.⁷¹

Chernissas mano, jog tai įrodo, kad abi TŽA versijos yra neteisingi argumentai. Ir kad pats Platonas tai suprato. Taip pat tai, jog Platonas manė, kad argumente esančias prielaidas paneigia tai, ką jis jau anksčiau yra kalbėjęs apie idėjas. Taigi, jis ir vėlyvuoku laikotarpiu laikėsi požiūrio, kad idėjos yra paradigmos, o fenomenai jų kopijos, atvaizdai ar reprezentacijos. Chernissas nurodo, kad TŽA yra universalus argumentas, skirtas parodyti, kad niekas negali būti panašus ar būti kieno nors atvaizdas. Dialoge šis argumentas pasitelkiamas *ad hoc*, kad paneigtų panašumo egzistavimą konkrečiu idėjų teorijos atveju.⁷²

Fenomenų ontologinis statusas

Abi trečiojo žmogaus argumento versijos, Alleno manymu, yra *reductio ad absurdum* tipo argumentai, skirti tam, kad parodytų autopredikacijos prielaidos klaidingumą. Pirmoji TŽA versija remiasi prielaida, kad idėjos ir fenomenai vadinami tuo pačiu vardu ta pačia prasme, o antroji TŽA versija remiasi prielaida, kad fenomenai atvaizduoja idėjas. Šios dvi prielaidos, Alleno nuomone, yra neteisingos.⁷³

Allenas siūlo interpretuoti TŽA atsižvelgus į idėjų priežastinę funkciją. Jis siūlo atkreipti dėmesį į tai, jog Platonas teigia, kad fenomenai vadinami tuo pačiu vardu kaip ir jų idėja. O taip yra dėl to, kad fenomenai savyje turi savybę, kurią apibrėžia jų idėja. „F“ yra vardas, kuriuo pirmiausia žymima idėja, o fenomenai pavadinti pagal idėją. Allenas mano, kad fenomenai turi tokį pat vardą kaip ir jų idėja dėl jų santykio su idėja, kuri jiems suteikia savybę ir būti. Pasak Alleno, išvestine prasme sakyti, kad kažkas yra F, reiškia nurodyti, kad tai kauzaliai priklauso nuo idėjos. Pirmine prasme sakyti, kad kažkas yra F, tai tas pats, kas sakyti, kad tai yra F savaime arba pats F. Taigi, sakyti „F-umas yra F“, tai nurodyti tapatybę, o ne predikato turėjimą. Todėl negalima daryti išvados apie idėjų autopredikaciją, remiantis Platono vartojama kalba. Tačiau galima daryti išvadą, jog funkcija „... yra F“ yra sistematiškai dviprasmiška. Tai, kas atrodo kaip autopredikacijos teiginiai, iš tiesų yra tapatybės teiginiai, o tai, kas atrodo kaip atribucijos teiginiai, iš tikrųjų yra priežastinio santykio teiginiai.⁷⁴

⁷¹ Ibid., p. 260.

⁷² Ibid., p. 261-263.

⁷³ Allen, Reginald. E., 1960: „Participation and Predication in Plato's Middle Dialogues“, *The Philosophical Review*, 69 (2), p. 163-164.

⁷⁴ Ibid., p.149-150.

Allenas kritikuoja autopredikacijos prielaidos gynėjus. Autopredikacijos šalininkai mano, kad Platono idėjų teorijoje autopredikacija pasirodo dviem atvejais: 1) kopijos ir originalo teorijoje ir 2) tikrovės lygmenų teorijoje.

Jie teigia, kad imitacijos teorija implikuoja, kad jeigu F fenomenai ir F idėja yra panašūs vienas į kitą, tai jie tokie yra F atžvilgiu. Allenas tokiam požiūriui nepritaria. Jis teigia, jog santykis tarp rankų ir rankos idėjos yra analogiškas santykiui tarp rankų atspindžio ir rankų. Pagal autopredikacijos šalininkų poziciją, jeigu rankos idėja pati yra ranka, tai ir rankos atspindys yra ranka. O tai juk absurdiška. Allenas siūlo atskirti substancinį panašumą (tarp tos pačios rūšies daiktų) ir akcidenčinį panašumą (tarp dalykų, kurie panašūs tik kokios nors savybės atžvilgiu). Autopredikacijos šalininkai panašumą supranta substancine prasme – kai modelis yra tiesiog kitas tos pačios rūšies daiktas. Bet juk akivaizdu, kad Platonas ne tai turi galvoje. Allenas taip pat teigia, jog autopredikacija pasirodo panašumą suprantant akcidence prasme. Jis teigia, kad panašumo santykis visada yra netiesioginis. Du daiktai, x ir y, yra panašūs bendros savybės C atžvilgiu. Bet jeigu teigiame, kad x ir C santykis (fenomeno ir idėjos santykis) yra panašumo santykis, tai vis tiek kyla begalinis regresas (bus be galo daug trečiųjų terminų) ir idėjos (nors ir nepasižyminčios autopredikacija) bus priskiriamos tai pačiai klasei kaip ir daiktai. Bet Platono metafora to nenumato. Nuomonė, kad daiktai yra panašūs į idėjas, pasak Alleno, yra neteisinga.

Allenas mano, kad raudono šaliko atspindys veidrodyje yra geras pavyzdys to, kaip Platonas suprato imitaciją. Akivaizdu, kad atspindys nėra šalikas. Bet ar atspindys yra raudonas ar jis tik raudono dalyko atspindys? Atspindys nėra panašus į originalą rūšies prasme. Jis nėra panašus ir kokybės prasme (akcidenceiniu panašumu). Todėl atvaizdams negalima priskirti savybių ta pačia prasme, kaip ir originalams. Atspindžio būtis yra santykinė, visiškai priklausoma nuo originalo ir atspindinčios medijos. Todėl negalima atspindžio ir originalo vadinti raudonu ta pačia prasme. Funkcija „... yra raudonas“ yra sistemiškai dviprasmiška. Todėl negalima sakyti, kad atspindys yra panašus į originalą spalva, nes tai implikuoja tos pačios savybės turėjimą. Atspindys nėra panašus (aktyvia, savarankiško veiksmo prasme; neatlieka buvimo panašiu veiksmo) į originalą. Atspindys yra (tapatumo prasme) panašumas į originalą.⁷⁵ Buvimas panašumu į originalą yra visa atspindžio prigimtis. Allenas nori pasakyti, kad atspindys ir jo originalas nėra du savarankiški daiktai, kurie patys yra panašūs vienas į kitą. Santykis tarp atspindžio ir originalo nėra lygiavertis. Atspindys visiškai priklausomas nuo

⁷⁵ Ibid., p. 155. „The reflection does not resemble the original; rather, it is a resemblance of the original“

originalo, ir ši jo priklausomybė yra jo esmė. Todėl tai, ką galime pasakyti apie originalą, negalime pasakyti apie atspindį.

Allenas taip pat kritikuoja autopredikacijos šalininkų poziciją dėl Platono tikrovės lygmenų koncepcijos. Allenas aptaria tai, kokia prasme daiktas gali būti prastesnis už idėją. Autopredikacijos šalininkai mano, kad tik tada, kai daiktas turi savybę žemesniu laipsniu negu idėja, kuri yra savybė, turinti tą savybę tobulai. Bet tai priskiria idėjas tai pačiai esinių klasei kaip ir jos apibrėžiami daiktai. Tuomet idėja yra tobulas daiktas. Ši interpretacija remiasi prielaida, jog prastumas yra kokybės, o ne tipo. Jie mano, kad daiktai yra prastesni tos pačios rūšies nariai. Imitacijos metaforos prasmė, pasak Alleno, yra nurodyti prastumą vieno būties tipo santykyje su kitu būties tipu. Prastumas yra kategorinė skirtis, o ne skirtis kategorijose. Daiktai yra prastesni ne dėl savo turimos savybės, o dėl to, kokios rūšies daiktai jie yra – jie turi priešingas savybes, jie kinta, jie iš dalies nepažinūs, jų būtis priklauso nuo idėjų ir jie patys nėra idėjos. Allenas mano, kad autopredikacijos interpretacijos šalininkai prastumą supranta savaip, nes jie idėjas ir daiktus priskiria tai pačiai klasei. Bet juk Platonas niekur taip neteigia. Užtat jis teigia, kad idėjos ir daiktai nepriklauso vienai klasei.⁷⁶

Pasak Alleno, sunku pasakyti, kas yra idėjos, tačiau labai naudinga yra antroje TŽA versijoje naudojama analogija, kad idėjos yra originalai, o daiktai – atvaizdai ar atspindžiai. Ši analogija naudinga dėl kelių priežasčių. 1) Paaškina vieno-virš-daugio principą – gali būti daug vieno dalyko atspindžių ir tie atspindžiai turi bendrą savybę iš to vieno dalyko. 2) Analogija išreiškia tikrovės lygmenis – atspindžiai priklauso nuo originalo savo savybės ir savo būties atžvilgiu, o originalas nepriklauso nuo jų niekaip. 3) Analogija parodo kaip atspindžiai gali artėti prie idėjos ir taip pat būti priskirti kitai kategorijai – atspindžiai gali skirtis priartėjimo prie idėjos laipsniu, bet jie niekada negali tapti idėja, nes ji priklauso kitai tikrovės kategorijai. 4) Analogija padeda suprasti kokia prasme idėjos yra standartai ir paradigmos – tam, kad žinotume, jog kažkas yra atspindys ir kad žinotume kieno yra atspindys, reikia žinoti jo originalą; originalas tuomet yra standartas ar kriterijus, kuriuo vertiname atvaizdo adekvatumą.⁷⁷

TŽA ir visi kiti argumentai „Parmenide“, nukreipti prieš dalyvavimo sąvoką postuluoja savybės idėjoje ir fenomenuose tapatumą. Šie argumentai pademonstruoja, kad tokia pozicija yra absurdiška. Argumentai naudingi tuo, jog nurodo, kad fenomenai yra ne substancijos,

⁷⁶ Ibid., p. 152-157.

⁷⁷ Ibid., p. 157-160.

kuriose gludi savybės, o grynai santykiniai esiniai, kurie yra idėjų panašumai ir yra visiškai nuo idėjų priklausomi.⁷⁸

Tuščių terminų problema

Peckas siūlo interpretuoti TŽA atsižvelgus į tai, jog Sokratas (130a1-2) pateikia svarbiausią teiginį apie savo idėjų teoriją – yra dalykai, kuriuos matome, ir yra dalykai, kurie yra suvokiami mąstymu. Peckas mano, kad skirtis tarp jusliškai patiriamų fenomenų ir nejuslišku, tik protų pažįstamų, idėjų yra centrinis Sokrato idėjų teorijos teiginys. Parmenidas pirmoje TŽA versijoje šią skirtį visiškai ignoruoja, o jeigu neignoruočiau, tai negalėtų tęsti argumento, nes jis negalėtų didelių dalykų aibės padidinti dar vienu nariu. Nekreipdamas dėmesio į tai, kas kalbama prieš ir po argumento, Vlastoass TŽA supranta neteisingai, nes nepastebi, jog Parmenidas ignoruoja Sokrato skirtį.⁷⁹

Peckas nurodo į pavojus, kylančius kalbant apie Platono predikacijos sampratą. Platonas vartoja būdvardines ir daiktavardines formuluotes neskirdamas jų, t. y. tapačiai. Kai Platonas kalba apie F fenomenuose, tai jis neturi galvoje, kad tas F yra savybė. Sakyti „mes turime panašumą“ nėra mažiau tikslus būdas pasakyti „mes esame panašūs“. Tai reiškia, kad „panašumas yra mumyse“. Alternatyvus būdas tai pasakyti, pasak Pecko, yra naudoti dalyvavimo (μετέχειν) sąvoką su genityvų. „X dalyvauja didume“ reiškia „X savyje turi didumą“ arba „X-se yra kažkiek didumo“. Bet tai nereiškia, kad X yra didelis. Todėl rekonstruotas argumentas turi atspindėti skirtį ne tarp F kaip savybės ir F kaip esinio, o tarp F idėjose ir F fenomenuose. Tad nėra pagrindo skirti F ir F-umas. F ir F-umas galima naudoti pakaitomis (didelis = didumas).⁸⁰

Peckas nurodo, kad TŽA pirmasis žingsnis, kuris tiksliai atspindėtų Platono teoriją turėtų būti toks – jeigu kiekvienas iš fenomenų a, b, c yra K(H), tai turi būti viena idėja K(L), dėl kurios a, b, c yra K(H). K(H) reiškia pamatytą didumą, o K(L) reiškia mąstymu suvoktą didumą. Tokia formuluotė geriau perteikia Sokrato mintį, nurodydama dalyvavimo aspektą (bendras K simbolis) ir atskirtumo aspektą (H ir L simboliai).⁸¹

Ši formuluotė, pasak Pecko, atitinka tai, ko laikėsi Platonas, bet ne tai, ką teigia Parmenidas. Parmenido nedomina Sokrato skirtis. Parmenidas nekalba nei apie matomą didumą, nei apie mąstymu suvokiamą didumą. Parmenido didumas yra tuščias terminas –

⁷⁸ Ibid., p. 163-164.

⁷⁹ Peck, Arthur L., 1962: „Plato Versus Parmenides“, *The Philosophical Review*, 71 (2), p. 159-162.

⁸⁰ Ibid., p. 162-163.

⁸¹ Ibid., p. 164-165.

K(O). Vlastos mano, kad TŽA pirmas žingsnis yra nuoširdus bandymas išsakyti Platono teoriją. Dėl to jis vietoje tuščio Parmenido didumo natūraliai pateikia skirtį tarp F savybės ir F idėjos, kuri nėra platoniška. Peckas teigia, jog bet koks tuščio termino pakeitimas nėra teisingas, nes Parmenidas nesiekia kuo tiksliau išsakyti Sokrato teorijos. Tai, ką teigia Parmenidas, Pecko manymu, galima suformuluoti šitaip.

(P1) – jeigu grupė fenomenų a, b, c yra K(O), tai turi būti viena idėja K(O), dėl kurios kiekvienas a, b, c yra K(O).

Iš šio teiginio, be jokio prieštaravimo, išplaukia antrasis žingsnis.

P(2) – dabar turime a, b, c ir idėją, kurie visi yra K(O); skirtumas tik tas, kad dabar turime viena papildomą K(O); taigi, pagal mūsų teoriją, turės būti viena idėja, dėl kurios kiekvienas iš šitų dalykų yra K(O) ir šita idėja taip pat bus idėja K(O).

Tokį argumentą galima tęsti be galo. Šiame argumente nėra jokio *non sequitur*. Viskas seka nuosekliai, nes Parmenidas naudoja K neapibrėžtai. Todėl Peckas teigia, jog Parmenidas paneigė ne Sokrato teoriją, o kaliausę.⁸²

Parmenidas pirmajame argumento žingsnyje neteigia, kad iš to, jog egzistuoja keli dideli dalykai, reikia daryti išvadą, jog egzistuoja didumo idėja, esanti kitame tikrovės lygmenyje. Jeigu jis taip būtų teigęs, tai jis antrajame argumento žingsnyje negalėtų didumo idėjos paimti į bendrą didelių dalykų aibę. Antrajame žingsnyje taip pat nėra žodžių, kurie nurodytų, jog didumo idėja₁ egzistuoja kitame tikrovės lygmenyje negu pirmoji didumo idėja. Visi dideli dalykai argumente laikomi kaip egzistuojantys tame pačiame tikrovės lygmenyje. Parmenidas TŽA niekur nekalba apie skirtingiems tikrovės lygmenims priklausančius didelius dalykus. Parmenido tikslas yra priversti Sokratą visus didelius dalykus laikyti priklausančius tam pačiam tikrovės lygmeniui. Todėl Parmenidas žodį „didelis“ vartoja visiškai neapibrėžtai.⁸³

Parmenidui nerūpi kokią problemą sprendžią Sokratas ir kokį metodą jis naudoja. Sokratas pateikia savo idėjų teoriją kaip atsaką į Zenono ataką prieš pliuralizmą. Sokratas pasiūlo atskirą tikrovės lygmenį – protu suvokiamų idėjų pasaulį – kuriame fenomenai dalyvauja. Šio sprendimo esmė yra skirtingų tikrovės lygmenų statuse. Parmenidui tai visai

⁸² Ibid., p. 165-167.

⁸³ Ibid., p.167-168.

nerūpi ir jis akcentuoja to paties vardo buvimą abejuose lygmenyse. Sokrato pasiūlyme nėra nieko už idėjų srities. Net neįmanoma įsivaizduoti kas tai galėtų būti ir kaip siela tuos objektus pažintų. Parmenidas pridaugina idėjų ir jam nerūpi, kad tai tėra tušti vardai. Peckas teigia, jog Platonas mąsto tik apie egzistuojančius dalykus. Tyrėjas nurodo, kad jeigu paimtume į bendrą aibę didelius fenomenus ir didumo idėją, tai didumo terminas šiuo atveju nenurodytų į jokią egzistuojantį dalyką. Tokį terminą, remiantis „Sofisto“ dialogu, būtų galima pavadinti *φάντασμα*, o ne *εἰκὼν* (234d-235d ff.).⁸⁴

Kadangi Parmenido argumente nėra jokio nenuoseklumo, tai nėra jokios priežasties ieškoti neišsakytų prielaidų, kurios tą nenuoseklumą panaikintų. Vlastos šitaip suformulavo autopredikacijos prielaidą – „bet kuri idėja gali būti predikuojama sau pačiai. Didumas pats yra didelis. F-umas pats yra F.“ Pirmąją ir trečiąją formuluotę galima atmesti, nes jos abi remiasi predikacijos konceptu, kuris Platonui yra svetimas. Antroji formuluotė negali būti šitaip atmesta. Ji yra analogiška „Protagoro“ dialogo teiginiams apie teisingą teisingumą ir šventą šventumą. Peckas parodo, kad tokie teiginiai neimplikuoja autopredikacijos. Teiginyje „didumas yra didelis“ „didumas“ nurodo į idėją. „didelis“ gali nurodyti arba į didumą suvokiamą protu K(L), arba į didumą matoma akimis K(H). Pirmuoju atveju turime teisingą tapatybės teiginį, o antruoju absurda.⁸⁵

Peckas, komentuodamas antrąją TŽA versiją nurodo, kad ir joje Parmenidas vartoja tuščius terminus ir iškraipo Sokrato žodžius. Šioje TŽA versijoje Parmenidas idėjas ir fenomenus traktuoja kaip K(O), t. y. neapibrėžtai. Sokratas teigia, jog idėjos yra *παράδειγμα* (*pattern*), o fenomenai yra (*ομοίωμα*) kopijos-panašumai. Sokratas neteigia, jog idėjos yra fenomenų kopijos-panašumai. Parmenidas iš karto ir nesako, kad idėjos yra fenomenų kopijos-panašumai. Peckas mano, kad Parmenidas pradeda vartoti terminą *ὅμοιον*, kuris leidžia jam idėjas ir fenomenus lakyti to paties lygmens dalykais. Tai leidžia jam idėjas ir fenomenus suprasti K(O) prasme, t. y. neapibrėžtai. Tokiu atveju vėl pasirodo TŽA, nes idėjai ir fenomenams panašumą suteikia kažkokia kita idėja ir taip be galo.⁸⁶

Peckas mano, kad „Parmenidas“ mums parodo su kokia opozicija susidūrė Platonas. Šio dialogo tikslas yra parodyti, kaip gudrauja idėjų teorijos kritikai ir tokiu būtu paruošti teorijos gynėjus atremti kritikų argumentus.⁸⁷

⁸⁴ Ibid., p. 168-169.

⁸⁵ Ibid., p. 171-172.

⁸⁶ Ibid., p. 177-178.

⁸⁷ Ibid., p. 183.

„Parmenidas“ kaip metafizinė programa

Dalyvavimo ir atskyrimo sąvokų problemiškas

Šioje darbo dalyje parodoma, kad į „Parmenidą“ galima žvelgti kaip į programinį dialogą, kuriame keliamos, bet nėra sprendžiamos jokios problemos.

Petuška mano, kad visi kritiniai Parmenido argumentai yra paremti neteisinga dalyvavimo arba atskyrimo sąvokų interpretacija. Atskyrimo sąvoka pirmoje dialogo dalyje pašnekovų yra interpretuojama kaip daiktų egzistavimas skirtingose vietose, o dalyvavimo sąvoka suprantama kaip dalių turėjimas. Autorius taip pat mano, kad idėjos visuose šiuose argumentuose interpretuojamos jusliška⁸⁸.

Petuška mano, kad svarbiausia pirmosios TŽA versijos prielaida yra autopredikacija. Jis taip pat, panašiai kaip Pickeringas, mano, kad argumentas paremtas vaizduote. Priešingai negu Pickeringas, jis pirmąją TŽA versiją labiau sieja su atskyrimo, o ne dalyvavimo sąvoka. Nesunku suvokti, kad fenomenai skiriasi nuo jų turimos bendros savybės. Tačiau dėl autopredikacijos prielaidos ir vizualaus argumento pobūdžio idėją galima atskirti tik dalinai, nes pati savybė turės tą pačią stebimiems daiktams bendrą savybę. Pavyzdžiui, raudoni daiktai yra raudoni ir raudonumas pats savaime yra raudonas. Tai leidžia kalbėti apie fenomenams ir idėjai bendrą savybę ir taip argumentas veda prie idėjų begalybės.⁸⁹

Analizuodamas antrąją TŽA versiją, Petuška nurodo, kad joje pasirodo Sokrato performuluota dalyvavimo sąvoka. Dalyvavimas reiškia, kad fenomenai yra panašūs į idėjas kaip kopijos į originalą. O atskyrimo sąvoka reiškia, kad „[...] eidai kaip daiktų originalai arba pirmavaizdžiai nėra ir negali būti tapatūs savo kopijoms, tad šia prasme jie yra atskirti nuo pastarųjų“.⁹⁰ Ši dalyvavimo samprata implikuoja, kad idėjos ir fenomenai yra abipusiškai panašūs. Bet tokie jie gali būti tik kartu dalyvaudami idėjoje, į kurią jie irgi yra panašūs. Ir tokį argumentą galima kartoti be galo ir taip pasiekti idėjų begalybę.

Petuška, remdamasis „Valstybės“ VI knygoje pateikta linijos analogija, teigia, kad pirmoji „Parmenido“ dalis yra dianoetinė, t. y. joje kalbama apie idėjų santykį su fenomenais, o antroji dialogo dalis yra noetinė, kurioje kalbama apie idėjų tarpusavio santykius. Kadangi abejose dialogo dalyse aptariamos skirtingos problemos, kyla klausimas, kaip reikia vertinti Parmenido pasiūlymą, kad jo hipotezių metodas padės iš spręsti kilusius sunkumus. Petuška

⁸⁸ Petuška, Virgilijus, 2020: „Atskyrimo (χωρισμός) ir dalyvavimo (μέθεξις) problema vėlyvuosiuose Platono dialoguose („Parmenidas“, „Sofistas“, „Timajas“), Vilnius, p.89.

⁸⁹ Ibid., p. 78-79.

⁹⁰ Ibid., p. 82.

teigia, „[...] kad Parmenido pažadas jaunajam Sokratui, kad hipotezių metodas padės pastarajam išspręsti visus su *διάνοια* sritimi susijusius eidų teorijos sunkumus, reiškia ne tai, kad jis turi padėti rasti konkretų sprendimą į kiekvieną iš pirmojoje „Parmenido“ dalyje minimų problemų, o tai, kad atpažinus su *διάνοια* sritimi susijusius sunkumus ir perėjus prie eidų nagrinėjimo *νόησις* srityje, analogiškomis problemoms net nebebus galimybės atsirasti, kadangi tuomet visiškai pasikeis paties tyrimo prielaidos“.⁹¹

Petuška nurodo negatyvią visų Parmenido argumentų, taigi ir TŽA, prasmę – „[...] Parmenido pateikiami prieštaravimai leidžia geriau suprasti, kaip *nereikėtų* mąstyti apie eidus bei kokios gali būti pastarųjų mąstymo kaip panašių į jusliškai suvokiamus objektus pasekmės“⁹². Taigi, Petuška interpretuoja „Parmenidą“ kaip probleminį dialogą, kuriame nėra pozityvių atsakymų kaip reikia suprasti dalyvavimo ir atskyrimo sąvokas. Jo manymu, atsakymai yra pateikiami vėlesniuose Platono dialoguose „Timajas“ ir „Sofistas“.

Neišsakytų prielaidų ir paradigmos-atvaizdų problemiškas

Prioras siūlo nesureikšminti vidinių TŽA nenuoseklumų ir teigia, kad galbūt netgi pats Platonas priimtų tiek nuoseklų, tiek ir nenuoseklų argumento variantą. TŽA tikslas, jo manymu, yra iškelti klausimus idėjų teorijai. Prioras teigia, kad pirmoji TŽA versija iškelia klausimus apie autopredikacijos ir netapatumo prielaidas, o antroji – apie paradigmaticizmą ir panašumą.⁹³ Jis mano, kad norint nustatyti TŽA teisingumą, reikia išaiškinti ar Platonas viduriniuosiuose dialoguose buvo įsipareigojęs autopredikacijos ir netapatumo prielaidoms.

Prioras pirmiausia siekia nustatyti ar Platono idėjų teorijoje galima rasti autopredikacijos prielaidą. Tyrėjas mano, kad trečios lovos argumentas (TLA), randamas „Valstybėje“ (597c-d), atmeta autopredikaciją ir naudojasi netapatumo prielaida. Be to, jis mano, kad TLA ir TŽA yra labai panašūs argumentai ir todėl tikėtina, kad Platonas suprato jų prielaidas. O jeigu jis prielaidų ir nesuprato, TŽA jam galėjo atrodyti nestiprus argumentas, nes TLA parodo, kad idėjos yra unikalios.⁹⁴ Tačiau viskas nėra taip paprasta. Kaip pastebi Strangas, TLA kontekstas (597b) yra paradigmatis. Tiek ir amatininkų sukurtos lovos, tiek ir dievo sukurta lovos idėja,

⁹¹ Ibid., p. 117.

⁹² Ibid., p. 98.

⁹³ Prior, William J., 2014: „Unity and Development in Plato's Metaphysics“, (14), London and New York, Routledge, p. 75.

⁹⁴ Ibid., p. 67-68.

yra vadinamos lovomis, o tai implikuoja autopredikaciją. Todėl negalima TLA naudoti kaip atsako į TŽA.⁹⁵

Prioras taip pat apsveria netapatumo prielaidos egzistavimą idėjų teorijoje. Tyrėjas mano, kad Platonas tokios prielaidos niekada nesilaiko. Bet jis laikosi kažko labai panašaus TLA. Prioras taip pat pastebi, kad dalyvavimo sąvoka numato ryšį tarp dvejų skirtingų esinių, o ne tarp esinio ir jo paties. Tai irgi implikuoja netapatumą. Tyrėjas randa netapatumo prielaidą „Faidone“ (100c4-6), kuri galioja kalbant tik apie idėjas ir jose dalyvaujančius fenomenus. Toks šios prielaidos supratimas padėtų išvengti TŽA. Bet yra dvi problemos, keliant klausimą ar Platonas suprato, jog šitaip galima išvengti TŽA. „Faidono“ formuluotė labai panaši į TŽA formuluotę. Ir jeigu jaunas Sokratas nepastebėjo skirtumo, tai galbūt ir Platonas jo nepastebėjo. Be to, netapatumo prielaida nebuvo eksplicitiškai suformuluota iki Vlastoso. Šitokia netapatumo prielaida padėtų išvengti TŽA, nes tam, jog šis argumentas suveiktų, reikia netapatumo prielaidos, kurioje būtų kalbama ne apie netapatumą tarp idėjos ir joje dalyvaujančių fenomenų, o tarp idėjos ir dalykų, turinčių idėjos savybę.

Tai apsveręs Prioras daro išvadą, jog Platonas nebuvo įsipareigojęs nei autopredikacijai, nei netapatumui kaip bendriesiems principams. Jeigu Platonas suvokė ir atmetė autopredikaciją arba priėmė apribotą netapatumą, tai tuomet jis turėjo nurodyti filosofines priežastis kodėl jis tai daro. TŽA, jo manymu, būtent tai ir padaroma, nepaisant to, kad tai yra neteisingas argumentas ir kad remiasi prielaidomis, kurių Platonas nesilaikė.

Kaip Parmenidas pirmojoje TŽA versijoje naudojami prielaidomis, kurių egzistavimas idėjų teorijoje abejotinas, taip ir antrojoje argumento versijoje Parmenidas naudojami idėjų ir panašumo koncepcijomis, kurių Platono idėjų teorijoje negalime aptikti. Antrojoje TŽA versijoje idėjos yra laikomos pavyzdžiais, o Prioras mano, kad idėjų teorijoje idėjos yra abstrakčios schemas ar šablonai (*pattern*). Idėjos kaip pavyzdžiai implikuoja autopredikaciją, bet idėjų kaip abstrakčių schemų interpretacija šios prielaidos neimplikuoja. Juk namo planas pats nėra namas. Neteisingas ir Parmenido panašumo supratimas. Panašumo santykis šiame argumente yra kasdieniai, paremtas bendros savybės turėjimu. Bet juk iš ankstesnių dialogų matome, kad panašumas nereiškia bendros savybės turėjimo. Panašumas, tai kai fenomenas turi savybę, kurios esmė yra idėja. Prioras, be to, laikosi nuomonės, jog panašumo ryšys nėra abipusis. Fenomenai yra panašūs į idėjas defektyviai, bet idėjos nėra panašios į fenomenus defektyviai. Taigi, ir čia idėjų teoriją Parmenidas interpretuoja nepalankiai. Parmenidui, tam

⁹⁵ Strang, Colin, Rees, D. A., 1963: „Symposium: Plato and the Third Man“, *Proceedings of the Aristotelian Society, Supplementary Volumes*, 37, p. 156-157.

kad vėl galėtų pasiekti begalinį regresą, dar reikia ir netapatumo prielaidos. Šią prielaidą taip pat implikuoja idėjų kaip tobulų pavyzdžių samprata. Jeigu idėjos yra tobuli pavyzdžiai ir jeigu iš jų fenomenai gauna savybes, tai natūralu manyti, kad ir pačios idėjos kaip pavyzdžiai, gauna savo savybes iš kitų idėjų ir taip be galo.⁹⁶

Prioras mano, kad Parmenido argumentai nepaneigia Platono idėjų teorijos, nes jie remiasi prielaidomis, kurios, nors ir yra panašios, tačiau ne tokios pat kaip teorijoje. Viduriniuosiuose dialoguose yra atsakymai į kritiką, bet tie atsakymai nėra akcentuojami ir pateikti sistematiškai. Kritiški Parmenido argumentai išryškina teorijos problemas, silpnybes, neaiškumus ir šitai pateikia programą, kuri bus įgyvendinta vėlesniuose dialoguose.⁹⁷

Dialektinė „Parmenido“ interpretacija

Dialektikos samprata „Valstybėje“

Dialoge „Valstybė“ Platonas nurodo kaip dera skaityti „Parmenidą“. VI ir VII šio dialogo knygoje kalbama apie tai, kaip reikia pasiekti idėjas. VI knygoje randame skirtį tarp mokslo ir dialektikos.

„Dabar suprask ir tai, ką kalbėsiu apie antrąją protu suvokiamų dalykų grupę. Tuos dalykus protas pasiekia savo dialektine galia, prielaidas laikydamas ne kažkokiais pradais, o tik prielaidomis – tam tikromis pakopomis ir atramos taškais, kad pasikeltų iki viso ko pradžios, kuriai jau nereikia prielaidos. Pasiekęs tą pradžią ir laikydamasis nuo jos priklausomų išvadų, jis pagaliau prieina galutinę išvadą, nesinaudodamas jokiais juslėmis prieinamais dalykais, o remdamasis tik pačiomis idėjomis, eidamas nuo vienos idėjos prie kitos, ir užbaigia taip pat idėjomis.“ (Pl. *Rep.* 511b-c)⁹⁸

Remiantis tuo, kas sakoma šiame fragmente, galime dialektinį pažinimą apibūdinti šitaip. Dialektinis pažinimas: 1) prielaidos laikomos ne pradais, o tik atramos taškais; 2) pakylama iki pradžios, t. y. idėjos, kuriai nereikia prielaidų; 3) ta pradžia yra laikoma atramos taškų ir juo remiantis yra daromos išvados; 4) galutinė išvada padaroma, nesiremiant jusliniais dalykais, o remiantis tik idėjomis, einant nuo vienos idėjos iki kitos; 5) dialektinio pažinimo pabaiga yra idėjos.

⁹⁶ Ibid., p.64-75.

⁹⁷ Ibid., p. 82-84.

⁹⁸ Platonas, 2000: „Valstybė“, Iš senosios graikų k. vertė J. Dumčius. Vilnius: Pradai. (čia ir toliau cituojamas J. Dumčiaus vertimas).

„Matyt, tu nori įrodyti, kad dialektika įgalina aiškiau pažinti būtį ir protu suvokiamus dalykus negu vadinamieji mokslai, kurie remiasi prielaidomis. Tiesa, tie, kurie tyrinėja protu suvokiamų dalykų sritį, yra priversti tai daryti protu, o ne jūslėmis, bet kadangi jie tiria remdamiesi savo prielaidomis, nepakildami iki pradų, tai tau atrodo, kad jie negali įgyti jų supratimo, nors juos būtų galima susekti, jeigu pasieksi jų pradus. Man rodos, geometrų ir kitų tokių mokslininkų pažinimą tu vadini ne tiesioginiu supratimu, o tarpišku pažinimu, kuris yra tarp nuomonės ir tiesioginio supratimo.“ (Pl. *Rep.* 511c-d)

Remiantis šiuo fragmentu, galima išskirti šiuos mokslinio pažinimo elementus: 1) prielaidos laikomos įrodymo nereikalaujantys atramos taškai; 2) užbaigiama įrodant tai, ką norėta įrodyti; 3) siela neina į pradžią, t. y. nepažįsta idėjų.

VII „Valstybės“ knygoje Platonas tęsia mokslo ribų aprašymą.

Kiti mokslai, kurie, kaip sakėme, mėgina pasiekti nors šį tą iš dalykų būties - geometrija ir su ja susiję mokslai, - būties pažinimo atžvilgiu yra tarsi sapne, jie neįstengia pamatyti būties dienos šviesoje tol, kol remiasi savo prielaidomis, laikydami jas nepajudinamomis, nes negali jų pagrįsti. Jeigu pradžia yra tai, ko nežinai, o pabaiga ir vidurys taip pat yra supinti iš to, ko nežinai, nepaisant tų dalykų suderinimo, vis tiek visa tai netaps pažinimu. (Pl. *Rep.* 533b-c)

Taigi, mokslai nepažįsta tiesos, nes laikosi prielaidų, kurių negali pagrįsti. Ir taip yra nepaisant to, jog prielaidos ir išvados yra logiškai tvarkingos. Vadinasi, Platonas nemano, kad loginis mokslinės teorijos koherentiškumas teikia idėjų pažinimą.

Verta atkreipti dėmesį ir į tai, jog dialektika pamažu išlaisvina sielos žvilgsnį ir nukreipia jį aukštyn. Toks dialektikos supratimas dera su edukaciniu „Parmenido“ pobūdžiu, kuriame Sokratas ruošiasi pažinti idėjas.

- Taigi, - tariau, - tik dialektinis metodas eina tuo keliu ir, atmesdamas prielaidas, pakyla iki paties prado, kad pagrįstų savo išvadas; jis pamažu išlaisvina sielos žvilgsnį, panirusį į barbariškumo purvą, ir nukreipia jį aukštyn, pasinaudodamas kaip padėjėjais ir tarnais tais menais, kuriuos aptarėme. (Pl. *Rep.* 533c-d)

Šis fragmentas svarbus dar ir dėl to, jog nurodo, kad mokslai yra dialektikos padėjėjai ir tarnai. Tai reiškia, kad patys mokslai, naudodamiesi savo logika, negali pasiekti idėjų. Tačiau, atsižvelgę į pirmus tris aukščiau paminėtus dialektinio pažinimo elementus, galime teigti, jog dialektika gali pasinaudoti mokslų prielaidomis. Bet priešingai negu mokslai, dialektika šių prielaidų neplėtoja „į priekį“ pagal kažkokią logiką. Ji daro priešingai – „eina atgal“ prie pradų, kurie yra idėjos. Tai reiškia, kad dialektikas turi ieškoti mokslinius argumentus įgalinančių priešasčių, be kurių tie argumentai negalėtų egzistuoti.

„Valstybės“ sąsajas su „Parmenidu“ sustiprina ir Platono dėmesys skaičiams abiejuose dialoguose. Štai ką jis mano apie aritmetiką.

Atrodo, kad jis yra vienas iš tų mokslų, kurių mes ieškome, nes jis iš prigimties skatina grynąjį mąstymą, tik niekas nemoka tinkamai pasinaudoti juo, nors jis ypač gali nuvesti prie pačios esmės. (Pl. *Rep.* 523a)

Vadinasi, aritmetika gali būti naudojama dviem būdais – arba moksliskai, arba dialektiškai. Tuo remdamiesi galime teigti, jog skaitytojo tikslas „Parmenide“ yra pereiti nuo mokslinio prie dialektinio pažinimo. Šią interpretaciją sustiprina ir šis „Valstybės“ fragmentas.

Jeigu vienetas yra gerai matomas toks, koks jis yra, arba juntamas koku kitu pojūčiu, tai nekyla reikalas išsiaiškinti jo esmę, kaip aš parodžiau piršto pavyzdžiu. O jeigu kartu su juo matoma ir kokia nors priešingybė ir jis atrodo esąs vienetas ne daugiau negu jo priešingybė, tada jau reikėtų spręsti, ir siela būtų priversta suglumti, ieškoti, išjudinti savo mintį ir paklausti, kas gi yra tas vienetas pats savaime. Šitaip vieneto pažinimas vestų į būties stebėjimą ir skatintų tai.

- Bet, - tarė jis, - vieneto regėjimas šitą ypatybę turi aukščiausiu laipsniu, nes kartu matome ir vienetą, ir nesuskaičiuojamą daugybę. (Pl. *Rep.* 524e-525a)

Prieštaravimai, kylantys mąstant apie vienį, veda prie vienio idėjos pažinimo. Šis fragmentas svarbus tuo, jog jame iškelta vienio ir daugio priešprieša randama trečiojo žmogaus argumente, kuriame nuo teiginio, kad egzistuoja viena idėja, pereinama prie teiginio, kad egzistuoja be galo daug idėjų. Taigi, tai, jog TŽA vaizduoja idėją kaip vieną ir kaip begalinę, yra ne destruktivi, o produktyvi problema, nes ji skatina idėjos prigimties pažinimą. Be to, paskutinis šio fragmento sakinytis yra labai panašus į TŽA išvadą. Tad turime dar vieną nuorodą į „Parmenido“ dialogą.

Edukacinis „Parmenido“ pobūdis

Apie tai, jog „Parmenidas“ yra skirtas lavinti dialektinius skaitytojo įgūdžius, galime spręsti ne tik iš „Valstybėje“ pateiktos dialektikos sampratos, bet ir iš paties „Parmenido“ dialogo, kuriame Parmenidas siūlo savo hipotezių metodą, kaip išeitį iš jo idėjų teorijos kritikos iškeltų problemų.

Gardneris sutelkia dėmesį į edukacinį dialogo aspektą ir hipotezes antroje dialogo dalyje laiko gimnastiniais pratimais. Jo manymu, dialoge vaizduojamas atsisukimas nuo juslišku dalyvaujančių dalykų prie dialektiškai mąstomų idėjų. Jis pažymi, jog Parmenidas nurodo, kad

mąstymas apie idėjas yra būtinas ne tik dialogo, bet ir filosofijos, galimybei (135c-d). Dėl to Parmenidas siūlo mąstymo pratimus, kurie padės Sokratui išspręsti pirmoje dialogo dalyje kilusius sunkumus ir paruoš jį tinkamai apmąstyti idėjas.⁹⁹

Gardneris siūlo vienio sąvoką hipotezėse laikyti atvira, neapibrėžta. Tai padeda išvengti konflikto, kylančio tarp hipotezių išvadų ir vienio, suprantamo kaip idėja. Hipotezių pradžiose vienio sąvoka yra neapibrėžta, o jų pabaigose sužinome kokia vienio samprata buvo kiekvienoje iš hipotezių. Taip pat tokia interpretacija, pasak Gardnerio, padeda geriau išryškinti lavinamąjį hipotezių pobūdį¹⁰⁰.

Gardneris teigia, jog Parmenido gimnastiniai pratimai padeda tobulėti netiesioginiu būdu. Panašiai kaip imtynininkas treniruodamasis gali atlikti ne tik pačius imtynių veiksmus, bet ir kilnoti svorius, kurie jam suteikia jėgos imtynėse, taip ir Parmenido hipotezių pratimai apmąsto ne idėjas, bet sustiprina mąstymą ir taip netiesiogiai prisideda prie geresnio idėjų pažinimo. Tokie mąstymo pratimai su neapibrėžtu vieniu, Gardnerio manymu, suvaldo jaunuolio ambicijas skubėti apibrėžti idėjas ir skatina prieš tai apmąstyti dvi skirtingas vienio sampratas.¹⁰¹

Hipotezės, pasak Gardnerio, dialoge yra skirstomos ne pagal perspektyvas (santykis su savimi pačiu ir santykis su priešingybe), o pagal prieštaraujančias išvadas. Pavyzdžiui, pirma ir antra hipotezė prasideda nuo „vienis yra“ ir abejose apmąstomas vienio santykis su savimi pačiu ir su daugiu. Pirmoji hipotezė prasideda nuo prielaidos, kad vienis yra, ir prieina išvados, kad vienis neturi jokių erdvinųjų, santykinųjų ir laikinių savybių. Šioje hipotezėje prieinama prie išvados, kad vienio nėra ir kad tai, apie ką buvo kalbama, jokių būdu nėra vienis. Aristotelis su Parmenidu mano, kad tai yra neįmanoma, ir todėl pradeda samprotavimą iš naujo. Antroji hipotezė prasideda ta pačia prielaida ir veda prie visiškai priešingos išvados. Vienis dabar pasižymi visomis erdvinėmis, santykinėmis ir laikinėmis savybėmis. Gardneris teigia, kad pirma ir antra hipotezė yra vieno pratimo du momentai. Apie tai galima spręsti ir iš to, jog po pirmos, trečios, penktos ir septintos hipotezės Parmenidas siūlo grįžti prie pradinės prielaidos ir ieškoti skirtingo rezultato (142b, 159b4, 163b6, 165e3). Gardneris mano, kad iš to, jog iš tos pačios prielaidos plaukia prieštaraujančios išvados, galima teigti, jog pats hipotezių objektas yra dviprasmiškas. Pavyzdžiui, pirmoje hipotezėje vienis yra transcendentiškas visų predikatų atžvilgiu, o antrosios hipotezės vienis pats pasižymi visais predikatais. Gardnerio manymu, susidūrimas su prieštaraujančiomis viena kitai išvodomis, o ne prieštaravimo išvengimas, yra

⁹⁹ 5. Gardner, Darren, 2018: „The Ambiguity of the ‘One’ in Plato’s Parmenides“, *Méthexis*, 30 (1), p. 36-38.

¹⁰⁰ *Ibid.*, p. 38-39.

¹⁰¹ *Ibid.*, p. 40-42.

svarbiausias lavinimo aspektas. Susidūrimas su prieštaraujančiomis išvadamis paskatins tą, kuris treniruojas, neskubėti apibrėžti vienio idėjos ir skatina jį permąstyti kas yra idėja.¹⁰²

Parmenidas sako Sokratui, kad mąstymas apie idėjas yra būtinas. Dėl to Parmenidas ir skatina Sokratą daugiau treniruotis prieš apibrėžiant idėjas. Pratybų tikslas nėra apibrėžti idėjas. Jų tikslas – *paruošti* Sokratą apibrėžti idėjas. Hipotezių išvados sugretina į idėją panašų vienį su į dalyvaujantįjį panašiu vieniū. Šis sugretinimas skatina apmąstyti objektą abstraktesniu būdu. Ir toks abstraktus permąstymas naudingas prieš pradėdant mąstyti apie idėjas. Gardneris teigia, jog panašiai kaip Sokratas paskatino Zenoną perkelti mąstymą į aukštesnę idėjų lygį, taip ir prieštaraujančios hipotezių išvados skatina pereiti nuo idėjų kritikos prie suvokimo, kad idėjos yra abstrakcijos, kurios pranoksta tiesioginį apibūdinimą.¹⁰³

Dialektinei „Parmenido“ interpretacijai yra svarbios yra šios Gardnerio išvalgos: 1) „Parmenidas“ yra edukacinis dialogas, paruošiantis mąstyti apie idėjas; 2) mąstymas apie idėjas yra būtinas filosofavimui; 3) ta pati hipotezė veda prie priešingų išvadų; 4) priešingos išvados veda prie suvokimo, kad idėjos yra tiesiogiai neapibudinami objektai. Gardnerio interpretacija pravarti ir tuo, kad joje atsakymas į dialogo problemas randamas ne kokioje nors konkrečioje teksto vietoje, o pasirodo apžvelgus visas hipotezes. Atsakymą skaitytojas turi ne perskaityti, o rasti savo paties protu. Gardneris parodo, kad hipotezėse pasirodantys priešingi vieniai skatina suvokti, jog idėjos yra abstraktūs ir pozityviai neapibudinami objektai. Iš to galima spręsti, jog idėjos priklauso kitam tikrovės lygmeniui, kuris nėra apibudinamas fenomenų pasaulio terminais.

Trečiojo žmogaus argumento prasmė

Waterlow teigia, kad Parmenido transcendentalinis argumentas (135b5-c3), jog idėjos egzistuoja, kaip minčių objektai, reiškia, kad TŽA ir kiti argumentai nepaneigia idėjų kaip nekintamų objektų, kurie yra intelektualinės ir moralinės patirties sąlygos.¹⁰⁴

Panašiai mano ir Scolnicovas, kuris, komentuodamas Aristotelio ir Parmenido reakciją į pirmosios hipotezės išvadą, jog vienis negali būti pažintas, teigia, jog dialogo pašnekovai šią išvadą atmeta ne dėl loginių, bet dėl pragmatinių priežasčių. Pats faktas, jog vyksta dialogas

¹⁰² Ibid., p. 46-50.

¹⁰³ Ibid., p. 57-58.

¹⁰⁴ Waterlow, Sarah, 1982: „The Third Man's Contribution to Plato's Paradigmatism“, *Mind*, 91 (363), p. 346.

apie vienį, rodo, kad jis gali būti nuomonės ar net pažinimo objektas. Be to, mes juk suvokiame, jog jusliškai patiriami dalykai, kad ir silpna prasme, yra vienis.¹⁰⁵

Tai, jog tokie metaargumentai, paremti praktinės abejonės negalimybe, nėra svetimi Platonui, parodo jo užuomina, kuri randama dar prieš Parmenido kritiką (127e-128a). Dialogo pradžioje Zenonas pateikia argumentus už tai, kad daugis neegzistuoja. Išklauses argumentų, Sokratas nurodo, kad Zenonas pateikė daug ir įvairių argumentų už tai, kad daugis neegzistuoja. Zenonas su tuo sutinka. Vadinasi, Zenonas turi pripažinti, kad egzistuoja daugis, dėl kurio jis gali sukurti daug argumentų už tai, kad daugis neegzistuoja. Jeigu žvelgiame į Zenono argumentų vidų, tai nuo prielaidų prieiname prie išvados, kad daugis neegzistuoja. Bet, jeigu žiūrime į jo argumentus iš išorės, tai matome, kad tam, jog argumentai egzistuotų, būtina pripažinti, kad egzistuoja daugis. Taigi, pats Zenono argumentų egzistavimo faktas prieštarauja jo argumentų išvadoms.

Šioje vietoje matome labai gerus refleksijos įgūdžius turintį, išvalgų ir kritišką Sokratą, visai kitokį negu pokalbyje su Parmenidu. Iš to galima spręsti, kad šioje teksto vietoje Platonas duoda užuominą, raktą, kaip reikia žvelgti ir į visus kitus samprotavimus šiame dialoge. Svarbiausia yra ne tiek loginė struktūra ar tiksliai suformuluotos prielaidos ir sąvokos, o tai, kad patys argumentai savo egzistavimu paneigia argumentų išvadas. Kitaip sakant, šioje teksto vietoje Platonas nurodo, kad tolimesnius argumentus reikia apmąstyti dialektiškai. „Valstybėje“ nurodoma, kad moksliniai argumentai nepasiekia tiesos, kad ir kokie logiški bebūtų. Mokslinių argumentų paskirtis yra instrumentinė, pagalbinė. Norint pažinti idėjas, reikia ne logiškai nuosekliai plėtoti prielaidas „į priekį“, o „eiti atgal“ prie pradų, t. y. idėjų, kurios yra tvirtas, neabejotinas pagrindas, įgalinantis patį argumentų egzistavimą.

Dabar, atsižvelgę į dialektinio mąstymo specifiką, galime nurodyti, kokia yra dialektinė TŽA prasmė. Pirmiausia reikia atkreipti dėmesį į tai, jog svarbu ne pati argumento išvada, paneigianti unikalios idėjos egzistavimą, o tai, kas įgalina sukurti patį argumentą. Dialektinis metodas nurodo, kad reikia atsispirti nuo argumentų prielaidų ir pasiekti pradus. Pagal sokratišką Zenono argumentų kritikos pavyzdį reikia nurodyti, kad TŽA išvada, jog neegzistuoja unikali idėja, prieštarauja TŽA egzistavimo faktui. Tai galima parodyti šitaip. Idėjų begalybė turi ontologinius ir epistemologinius padarinius. Idėjų begalybė ontologijoje reiškia, kad yra be galo daug priešasčių. Idėjų begalybė epistemologijoje parodo, kad yra be galo daug esmių, ir tai lemia, jog yra neįmanomas joks pažinimas. Bet juk pats faktas, kad yra

¹⁰⁵ Scolnicov, Samuel, 2003: „Plato's Parmenides“, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, p.95.

kalbama ir susikalbama apie didumą, vienį, daugį ir kitus dalykus, rodo, kad mes turime bent dalinį pažinimą, ir tai paneigia epistemologinę TŽA išvadą, kad pažinimas neįmanomas. Be to, juk pats žinojimas, kad neturime jokio žinojimo, paneigia, kad neturime jokio žinojimo. Neįmanoma priimti ir ontologinių išvadų. Juk didelį daiktą pažįstame tiesiog kaip didelį, o ne dideli begalybe didumų, t. y. fenomenų pasaulyje niekur neaptinkame begalybės savybių. Vadinasi, nėra ir begalybės priežasčių, kurios būtų begalybės savybių priežastimis. Taigi, tik turint pažinimą, galima sukurti argumentą, kad pažinimas neįmanomas. Ir kadangi dialektiškai pasiekta išvada, jog turime pažinimą, prieštarauja idėjų begalybei, tai, vadinasi, kad netiesa, kad egzistuoja be galo daug idėjų. Taigi, pirmoji TŽA versija, panaudota dialektiškai kaip atspirties taškas, veda prie išvados, kad nėra begalybės idėjų. Ji taip pat parodo, kad pažinimas yra pradas, nes jo niekaip negalime išvengti. Tam, jog sukurtum argumentą, kad pažinimas neįmanomas, turi iš anksto kažką žinoti. Ir kai priėmė išvadą, kad pažinimas neįmanomas, tu vis tiek turi žinojimą, kad neturi žinojimo. Taigi, pažinimas pasirodo kaip tai, kas neišvengiama, tai, ko atmesti negalima, kaip pradas; šitaip yra prieinamas suvokimas, kad egzistuoja viena pažinimo idėja. Tad priešingai negu Vlastosas, kuris manė, jog epistemologinė TŽA interpretacija paneigia pažinimo (anamnezės) galimybę, galime teigti, jog TŽA pirmoji versija yra skirta parodyti pažinimo neišvengiamumą.

Kadangi antroje TŽA versijoje randame tą patį prieštaravimą tarp idėjos unikalumo ir idėjų begalybės, tai dialektiniu požiūriu jis yra toks pat argumentas kaip ir pirmoji TŽA versija. Bet juk Platonui būtų beprasmiška pateikti du vienodus argumentus. Šią problemą galima spręsti šitaip. Pirmosios TŽA paskirtis yra dialektinė (sudaryti sąlygas skaitytojui pačiam suprasti pažinimo idėjos egzistavimą), o antrosios paskirtis yra pateikti palyginimą, kuris leistų pažinti ne tai, jog idėja egzistuoja, bet tai, koks santykis yra tarp idėjos ir fenomenų. Galime pritarti Sellarsui ir Allenui, kurie nurodo, kad Sokrato palyginimas (132c12-132d4) yra skirtas parodyti žemesnį fenomenų ontologinį lygį ir jų visišką priklausomybę nuo idėjų. Dėl fakto, jog Parmenidas iškraipė šį Sokrato palyginimą ir sukuria dar vieną TŽA, galime pritarti Peckui, teigiančiam, kad šitaip iškraipytos teorijos pateikimas yra naudingas dėl edukacinių priežasčių ir parodo, kaip yra linkstama kritikuoti idėjų teoriją.

Išvados

1. Apžvelgę pagrindines trečiojo žmogaus argumento interpretacijas, galime išskirti šias problemas.

1. Daugelis Platono filosofijos tyrėjų sutaria, kad trečiojo žmogaus argumente randamos šios prielaidos: autopredikacija, netapatumas, vienis-virš-daugio, unikalumas. Tačiau nėra sutarimo dėl to koks yra šių prielaidų tarpusavio santykis – ar jos suderinamos, ar jos prieštarauja viena kitai.
 2. Atitinkamai nėra sutarimo ar trečiojo žmogaus argumentas yra prieštaringas, ar logiškai nuoseklus.
 3. Nėra sutarimo ir dėl paties argumento pobūdžio – ar jame nuo prielaidų einama prie išvadų, ar tas pats principas yra taikomas skirtingoms objektų aibėms.
 4. Nėra ir sutarimo dėl to ar trečiojo žmogaus argumentas atspindi Platono idėjų teoriją, ar tai yra neteisingas jos interpretavimas.
 5. Nėra sutarimo ir dėl to, ar pats Platonas suvokė argumente slypinčias prielaidas ir paties argumento poveikį jo idėjų teorijai.
 6. Taip pat nėra sutarimo dėl tokių sąvokų kaip idėja, fenomenas, dalyvavimas, ir atskyrimas. Ar idėjos ir fenomenai savybes turi ta pačia prasme ir tuo pačiu būdu, ar skirtinga prasme ir skirtingu būdu. Atitinkamai nesutariama ir dėl to, koks yra dalyvavimo ir atskirtumo santykis su šitaip skirtingai suprantamomis idėjomis ir fenomenais.
2. Turint tiek daug skirtingų interpretacijų, galima trečiojo žmogaus argumentui priskirti daug funkcijų. Trečiojo žmogaus argumentas gali būti laikomas logine, epistemologine ir metafizine idėjų teorijos kritika. Taip pat jam gali būti priskirta edukacinė funkcija. Ši funkcija gali būti negatyvi, t. y. parodanti kaip nedera mąstyti apie idėjas ir pozityvi, lavinanti skaitytojo protą ir sudaryti jam sąlygas pažinti idėjas.
 3. Pozityvi edukacinė trečiojo žmogaus argumento paskirtis išryškėja argumentą interpretuojant dialektiškai. Pirmoji argumento versija skirta pažinimo idėjos pasiekimui. Antroji argumento versija dialektiniu atžvilgiu yra tokia pat kaip ir pirmoji. Tačiau antrojoje randamas Sokrato palyginimas nurodo idėjų ir fenomenų ontologinį nelygiavertiškumą.

Literatūra

Pirminė Literatūra

1. Burnet, J. (ed.). 1901 – 1907L „*Platonis Opera*“, 2 Vls. Oxonii: e typographeo Clarendoniano.
2. Platonas, 2000: „*Valstybė*“, Iš senosios graikų k. vertė J. Dumčius. Vilnius: Pradai.
3. Scolnicov, Samuel, 2003: „*Plato's Parmenides*“, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London.

Antrinė literatūra

1. Allen, Reginald. E., 1960: „Participation and Predication in Plato's Middle Dialogues“, *The Philosophical Review*, 69 (2), 147-163.
2. Cherniss, Harold, 1957: „The Relation of the *Timaeus* to Plato's Later Dialogues“, *The American Journal of Philology*, 78 (3), 225-266.
3. Cohen, S. Marc, 1971: „The Logic of the Third Man“, *The Philosophical Review*, 80 (4), 448-475.
4. Curd, Patricia Kenig, 1986: „'Parmenides' 131c-132b: Unity and Participation“, *History of Philosophy Quarterly*, 3 (2), 125-136.
5. Gardner, Darren, 2018: „The Ambiguity of the 'One' in Plato's *Parmenides*“, *Méthesis*, 30 (1), 36-59.
6. Geach, Peter Thomas, 1956: „The Third Man Again“, *The Philosophical Review*, 65 (1), 72-82.
7. Moravcsik, Julius Matthew Emil, 1963: „The 'Third Man' Argument and Plato's Theory of Forms“, *Phronesis*, 8 (1), 50-62.
8. Peck, Arthur L., 1962: „Plato Versus Parmenides“, *The Philosophical Review*, 71 (2), 159-184.
9. Petuška, Virgilijus, 2020: „*Atskyrimo (χωρισμός) ir dalyvavimo (μέθεξις) problema vėlyvuosiuose Platono dialoguose (,Parmenidas“, ,Sofistas“, ,Timajas“)*“, Vilnius.
10. Pickering, F. R., 1981: „Plato's 'Third Man' Arguments“, *Mind*, 90 (358), 263-269.
11. Prior, William J., 2014: „*Unity and Development in Plato's Metaphysics*“, Routledge, London and New York.

12. Rickless, Samuel C., 2006: „Plato's Forms in Transition“, Cambridge University Press, New York.
13. Sellars, Wilfrid, 1955: „Vlastos and "The Third Man"“, *The Philosophical Review*, 64 (3), 405-437.
14. Sharvy, Richard, 1986: „Plato's Causal Logic and the Third Man Argument“, *Noûs*, 20 (4), 507-530.
15. Strang, Colin, Rees, D. A., 1963: „Symposium: Plato and the Third Man“, *Proceedings of the Aristotelian Society, Supplementary Volumes*, 37, 147-176.
16. Teloh, Henry, David James Louzecky, 1972: „Plato's Third Man Argument“, *Phronesis*, 17 (1), 80-94.
17. Vlastos, Gregory, 1954: „The Third Man Argument in the Parmenides“, *The Philosophical Review*, 63 (3), 319-349.
18. Vlastos, Gregory, 1955: „Addenda to the Third Man Argument: A Reply to Professor Sellars“, *The Philosophical Review*, 64 (3), 438-448
19. Vlastos, Gregory, 1956: „Postscript to the Third Man: A Reply to Mr. Geach“, *The Philosophical Review*, 65 (1), 83-94.
20. Vlastos, Gregory, 1969: „Plato's "Third Man" Argument (PARM. 132A1-B2): Text and Logic“, *The Philosophical Quarterly*, 19 (77), 289-301.
21. Waterlow, Sarah, 1982: „The Third Man's Contribution to Plato's Paradigmatism“, *Mind*, 91 (363), 339-357.

Santrauka

Šiame darbe yra tyrinėjamas trečiojo žmogaus argumentas, randamas Platono dialoge „Parmenidas“. Jame apžvelgiamos svarbiausios argumento interpretacijos nuo XX a. vidurio, parodant kokios kontroversijos kyla tyrėjų gretose. Darbe siekiama išsiaiškinti kokia yra trečiojo žmogaus argumento prasmė Platono filosofijoje ir parodoma, kad argumentas gali būti suprastas kaip loginė, epistemologinė ir metafizinė Platono idėjų teorijos kritika. Taip pat parodoma, kad argumentas gali atlikti edukacinę funkciją – padėti apginti idėjų teoriją nuo neteisinga interpretacija paremtos kritikos. Paskutinėje darbo dalyje, remiantis „Valstybėje“ randama skirtimi tarp mokslo ir dialektikos, plėtojama dialektinė argumento interpretacija. Atkreipus dėmesį į prieštaravimą tarp trečiojo žmogaus argumento išvados ir jo paties egzistavimo fakto, daroma išvada, kad argumentas yra skirtas ne tam, kad paneigtų pažinimo galimybę ir šitaip sukritikuotų Platono idėjų teoriją, o tam, kad parodytų, jog pažinimas yra neišvengiama paties argumento egzistavimo sąlyga.

Raktiniai žodžiai: trečiojo žmogaus argumentas, Platonas, metafizika, idėjos

Summary

In this paper the author analyses the third man argument found in Plato's dialogue "Parmenides". This work consists of main interpretations beginning from the middle of twentieth century and shows the most important controversies among scholars. The purpose of this paper is to find the meaning of the third man argument in Plato's theory of Ideas. It is shown that the third man argument can be understood as logical, epistemological and metaphysical critique of Plato's theory. It is also shown that the argument can be understood as performing educational role – it can be used to protect the theory from critique which is based on incorrect interpretation. In the last part of this paper the dialectical approach to the argument is developed. This interpretation is based on Plato's distinction of science and dialectics in his „Republic“. When we consider the contradiction between the conclusion of the third man argument and the fact that argument itself exists we can come to understanding that the argument is made not for showing that knowledge is impossible but that knowledge is a necessary condition for the existence of the argument.

Key words: the third man argument, Plato, metaphysics, Ideas